

YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLLON VALVONTASUUNNITELMA

2020-2024

**KUOPION KAUPUNKI
KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUALUE
YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLTO**

KUOPION KAUPUNKI
KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUALUE
Ympäristöterveydenhuolto 12.12.2019

VALVONTASUUNNITELMA

SISÄLLYSLUETTELO

1	Yhteinen osa.....	4
1.1	Johdanto	4
1.2	Kuopion kaupungin ympäristöterveydenhuolto	5
1.2.1	Toimialue.....	5
1.2.2	Valvonnan voimavarat ja tehtävät	6
1.2.3	Koulutus	7
1.2.4	Valvontakohderekisteri / Tietojärjestelmä	7
1.3	Valvonnan maksullisuus	8
1.4	Valvonta	10
1.4.1	Tarkastuksen tavoitteet ja sisältö	10
1.4.2	Valvontakohteiden tarkastustiheydet	11
1.4.3	Tarkastukseen käytettävä aika	12
1.4.4	Näytteenotto, näytteiden tutkiminen ja ulkopuoliset asiantuntijat	12
1.4.5	Valvontahankkeet	13
1.4.6	Ympäristöterveydenhuollon yhteiset painopisteet.....	13
1.5	Häiriötilanteisiin varautuminen.....	13
1.5.1	Varautuminen häiriö- ja poikkeustilanteisiin	13
1.5.2	Varautuminen elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittämiseen	14
1.5.2.1	Epidemioiden selvitystyöryhmä	14
1.5.2.2	Elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittäminen.....	14
1.5.2.3	Vedenjakeluhäiriöt, vesiepidemiat.....	15
1.5.3	Varautuminen muihin vaaratilanteisiin	16
1.5.3.1	Tartuntatautien vastustamistyö	16
1.5.3.2	Säteilyonnettomuudet.....	16
1.5.3.3	Kemikaalionnettomuudet	16
1.6	Viestintä	16
1.6.1	Terveysvaarasta tiedottaminen	17
1.7	Suunnitelman toteutumisen arviointi.....	18
2	Elintarvikevalvontasuunnitelma.....	19
2.1	Johdanto	19
2.2	Valvontakohteiden kartoitus ja tarkastuksen määrittely	20
2.2.1	Valvontakohteet	20
2.2.2	Valvontakohteiden hyväksymis- ja ilmoitusmenettely	20
2.2.3	Elintarvikevalvontakohteiden suunnitelmalliset valvontatarkastukset.....	20

2.2.4	Omavalvonnan valvonta.....	21
2.2.5	Tarkastusten toteutus ja hallinnolliset pakkokeinot.....	21
2.2.6	Valvontakirjanpito	23
2.3	Elintarvikevalvonnan painopistealueiden määrittäminen.....	23
2.4	Näytteenotto- ja tutkimussuunnitelma	24
2.5	Terveysvaaratilanteet ja takaisinvedot.....	25
2.5.1	Ruokamyrkytysepidemioiden selvittäminen	26
2.6	Elintarvikevalvontasuunnitelman toteutumisen seuranta	26
3	Terveydensuojelun valvontasuunnitelma	27
3.1	Yleistä	27
3.2	Suunnitelmallisen valvonnan kohteet	28
3.3	Tarkastusten sisällön määrittely	28
3.4	Terveydensuojelulain valvontakohteet ja tarkastusten tarkempi määrittely.....	29
3.5	Valvontakohteiden tarkastustiheys, riskinarviointi ja riskiluokitus	32
3.6	Tarkastukseen käytettävä aika.....	35
3.7	Näytteenotto	35
3.7.1	Talousvesi ja uimavesi	35
3.7.2	Muut näytteet terveystalvonnassa	36
3.7.3	Näytteiden tutkiminen.....	36
3.8	Terveydensuojelun painopisteet	36
3.9	Valvonnan voimavarat	37
3.10	Terveydensuojelun valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi.....	38
4	Tupakkalain valvontasuunnitelma	39
4.1	Kunnan tupakkalain mukaiset valvontatehtävät.....	39
4.2	Valvontasuunnitelman tavoitteet.....	39
4.3	Tarkastusten sisällön määrittely	40
4.3.1	Valvontakohteiden riskinarviointi, tarkastustiheys ja tarkastukseen käytettävä aika.....	40
4.4	Tarkastuksen kohteet	42
4.4.1	Tupakkatuotteiden myynnin ja mainonnan tarkastaminen.....	42
4.4.2	Tupakointikieltojen ja -rajoitusten valvonta.....	43
4.4.3	Tarkastuksella käytettävät menetelmät ja näytteenotto	43
4.5	Tupakkalain valvonnan painopisteet	44
4.5.1	Valvontahankkeet	45
4.6	Voimavarat.....	45
4.7	Tupakkalain valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi	45

KUOPION KAUPUNKI
KAUPUNKIYMPÄRISTÖN PALVELUALUE
Ympäristöterveydenhuolto

YMPÄRISTÖTERVEYDENHUOLLON VALVONTASUUNNITELMA

1 Yhteinen osa

1.1 Johdanto

Ympäristöterveydenhuollon tehtävänä on ihmisen elinympäristöstä johtuvien terveydellisten vaarojen ja haittojen ehkäiseminen ja vähentäminen sekä väestön terveyden ja viihtyvyyden edistäminen valvomalla ja parantamalla elinympäristön terveydellistä laatua. Ympäristöterveydenhuolto vastaa terveydensuojelu-, elintarvike- ja tupakkalain edellyttämistä valvonta-, neuvonta- ja tarkastustehtävistä. Eläinlääkintähuollosta on laadittu oma erillinen eläinlääkintähuoltosuunnitelma.

Valvonnan tavoitteena on varmistaa ympäristöterveydenhuollon lakien noudattaminen toiminnanharjoittajia ja kuluttajia neuvomalla ja ohjaamalla, tekemällä tarkastuksia, ottamalla näytteitä, käyttämällä hallinnollisia pakkokeinoja, antamalla lausuntoja ja varautumalla häiriötilanteisiin sekä käsittelemällä laissa määrättyjä ilmoituksia ja hakemuksia. Ympäristöterveydenhuollon tehtävänä on tukea myös yrityksiä ja muita toiminnanharjoittajia tunnistamaan toimintansa aiheuttamat riskit ja niihin vaikuttavat tekijät sekä poistamaan nämä riskit tai ehkäisemään niiden aiheuttamat vaarat ja terveyshaitat.

Ympäristöterveydenhuollon valvonnan suunnitelmallisuuden lisäämiseksi ja valvonnan kohdentamiseksi ympäristöterveydenhuolto on laatinut ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman, joka sisältää elintarvikelain, terveydensuojelulain ja tupakkalain valvonnan. Suunnitelman tavoitteena on parantaa ympäristöterveydenhuollon lakien edellyttämän valvonnan suunnitelmallisuutta, kohdentamista, tehokkuutta ja laatua sekä yhdenmukaistaa valvontaa. Valvontakeinot ja valvonnan kohdentaminen valitaan siten, että valvonta on mahdollisimman vaikuttavaa. Suunnitelmallinen valvonta kohdennetaan riskiperusteisesti niihin kohteisiin, joissa on oletettavasti suurimmat epäkohdat.

Valtakunnallisilla valvontaohjelmilla ohjataan kuntien valvonnan suunnittelua. Ohjelmien tavoitteena on kehittää ja yhtenäistää ympäristöterveydenhuollon ohjausta kunnille ja muille valvontaviranomaisille sekä lisätä valvonnan vaikuttavuutta ja laatua yhtenäistämällä valvontakäytäntöjä valtakunnallisesti. Kunnan valvontasuunnitelmassa on otettava huomioon ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen ja toimialoja koskevat valvontaohjelmat paikallisten valvontatarpeiden mukaisesti ja riskiperusteisesti. Valvontasuunnitelma voi olla monivuotinen ja se tarkistetaan tarvittaessa. Aluehallintovirasto arvioi kunnan valvontasuunnitelman ja sen toteutuman arviointi- ja ohjauskäyntien yhteydessä.

Valvontasuunnitelmaan on sisällytetty seuraavia asioita:

- valvontakohteiden lukumäärä kohdetyypeittäin
- voimavarat ja niiden jakautuminen toimialoittain
- koulutussuunnitelma
- tarkastusten suunnittelu ja toteutus
- valvonnasta perittävät maksut

- näytteenottosuunnitelmat
- laboratoriot ja ulkopuoliset asiantuntijat, joihin valvonta tukeutuu
- valvonnan painopisteet
- valvontahankkeet
- viestintä
- häiriötilanteisiin varautuminen
- tarkastusten sisältö
- valvontakohteiden tarkastustiheys
- valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Kuopion kaupungin ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelma on hyväksyttävä ympäristö- ja rakennuslautakunnassa ja toimitettava aluehallintovirastolle vuoden loppuun mennessä seuraavan vuoden osalta. Valvontasuunnitelma on laadittu vuosille 2020 – 2024 samoin kuin valtakunnalliset valvontaohjelmat. Valvontasuunnitelma on tarkistettu vuosittain, samoin valvontaprojektit ja – hankkeet. Näytteenotto- ja tutkimussuunnitelmat sekä säännöllisen valvonnan tarkastussuunnitelmat on hyväksytty suunnitelmakaudella tarvittaessa vuodeksi kerrallaan.

Kuopion kaupungin ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelmassa otetaan huomioon lainsäädännön valvonnalle asettamat vaatimukset ja valtakunnalliset valvontaohjelmat. Valvonnan painopistealueita määritettäessä lähtökohtana ovat olleet valtakunnallisten valvontaohjelmien lisäksi Kuopion kaupungin strategia, Kuopion toiminta- ja taloussuunnitelma ja talousarvion käyttösuunnitelma. Suunnitelma perustuu valvontakohteiden kartoitukseen ja valvontakohteiden riskinarviointiin. Valvonta suunnataan riskiperusteisesti niihin kohteisiin, jossa sille on eniten tarvetta. Riskin suuruuteen vaikuttavat toiminnan tyyppi ja laajuus, vaaralle mahdollisesti altistuvien kuluttajien määrä sekä vaaran vakavuus ja toteutumisen todennäköisyys. Valvontasuunnitelmassa on määritelty valvontakohteiden tarkastustiheydet ja tarkastuksiin käytettävä aika yleisellä tasolla.

1.2 Kuopion kaupungin ympäristöterveydenhuolto

1.2.1 Toimialue

Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueista (410/2009) annetun lain mukaan kunnalla tai yhteistoiminta-alueella tulee olla tehtävän järjestämiseksi käytettävissään vähintään 10 henkilötyövuotta vastaavat henkilöresurssit. Kuopio täyttää asetetun vaatimuksen. Eläinlääkintähuolto on osa ympäristöterveydenhuoltoa ja sen henkilöstö otetaan mukaan laskettaessa henkilöstöresursseja.

Kuopion ympäristöterveydenhuolto säilyy itsenäisenä Kuopion kaupungin alaisuudessa. Ympäristöterveydenhuollon tehtävät eläinlääkintähuoltoa lukuun ottamatta hoidetaan omana toimintana. Eläinlääkintähuolto, suurelänpraktiikka ja suurelänpäivystys sekä joitakin eläinlääkärin pätevyyttä edellyttäviä muitakin virkatehtäviä ostetaan Siilinjärven kunnalta. Karttulan kunta on liittynyt Kuopion kaupunkiin vuoden 2011 alusta. Ympäristöterveydenhuollon tehtävistä Karttulan alueella on vastannut vuoden 2011 alusta Kuopio. Eläinlääkintähuollosta suurelännten osalta Karttulan alueella on tehty erillinen sopimus Tervon kunnan kanssa ja eläinlääkintähuoltoon liittyvien virkatehtävien hoidosta on sopimus Siilinjärven kunnan kanssa. Vuoden 2013 alussa Nilsian kaupunki, vuoden 2015 alussa Maaningan kunta ja vuoden 2017 alussa Juankosken kaupunki liittyivät Kuopion kaupunkiin. Kuopion

kaupunki on vastannut ympäristöterveyden huollon tehtävistä kuntien liittymisistä alkaen lukuun ottamatta eläinlääkintähuoltoa, joka ostetaan Siilinjärven kunnalta.

Erillisten toimipisteiden sijasta ympäristöterveydenhuollon palvelut, eläinlääkintähuoltoa lukuun ottamatta, on nykyisin keskitetty yhteen paikkaan. Asiakkaiden palvelujen tuottamisessa ja valvonnassa hyödynnetään yhä enemmän sähköisiä järjestelmiä. Pääosa valvontakohteista sijaitsee keskeisellä kaupunkialueella tai entisissä kuntakeskuksissa. Maaseutuvaltaisten alueiden liittäminen on tuonut lisätehtäviä haja-asutusalueiden vesihuoltolaitosten ja –osuuskuntien, kiinteistöjen sisäilmaongelmien sekä lisääntyneiden eläintilojen muodossa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon ja maakuntaudistuksen kaatumisen myötä ympäristöterveydenhuollon siirtyminen maakunnan hoidettavaksi ei toteutunut Sipilän hallituksen toimesta. Rinteen hallitusohjelmaan on kirjattu, että ympäristöterveydenhuollon järjestäminen osana sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamista selvitetään.

1.2.2 Valvonnan voimavarat ja tehtävät

Kuopion kaupunginvaltuuston hyväksymän Kuopion kaupungin hallintosäännön mukaan kaupunkiympäristön palvelualueen ympäristö- ja rakennuslautakunta vastaa terveydensuojelu-, elintarvike- ja tupakkalain, sekä lääkelaiissa kunnalle määrätystä nikotiinivalmisteiden myyntiä ja valvontaa koskevista tehtävistä. Näitä tehtäviä hoitaa ympäristö- ja rakennuslautakunnan alaisuudessa ympäristöterveydenhuollon henkilökunta, jolle tehtävät on määrätty toimintasäännöllä

Ympäristöterveydenhuollossa työskentelee vakituisesti kymmenen ympäristöterveystarkastajaa, ympäristöterveyspäällikkö, elintarviketarkastaja, ympäristöterveysuunnittelija sekä hallintopalvelusihteeri. Vuoden 2014 aikana täytettiin yksi ympäristöterveystarkastajan virka. Hänen tehtävänsä painottuvat tupakkalain valvontaan ja talous- ja uimaveden valvontaan. Nilsin kuntaliitoksen yhteydessä 2013 ympäristöterveydenhuoltoon saatiin Nilsin aluetta hoitanut terveystarkastaja. Maaningan ja Juankosken kuntaliitosten yhteydessä ympäristöterveydenhuolto ei saanut lisähenkilöstöä. Henkilöstö on erikoistunut valvonnan eri toimialoille. Henkilökunnalla on lainsäädännön edellyttämä pätevyys niissä tehtävissä, joita he hoitavat. Lisäksi vakituisella henkilöstöllä on pitkäaikainen työkokemus omalta erikoistumisalaltaan. Ympäristöterveydenhuollossa on työskennellyt myös opiskelijoita kesäaikoina.

Taulukkoon 1.1 on koottu käytettävissä olevat voimavarat ja niiden jakautuminen toimialakohtaisesti. Taulukossa on arvioitu myös, paljonko työajasta käytetään suunnitelmalliseen valvontaan.

Osa henkilökunnasta tekee myös muille toimialoille (mm. ympäristönsuojelulle) määriteltyjä tehtäviä. Taulukkoon ei ole otettu huomioon toimistohenkilökunnan työpanosta eikä eläinlääkintähuollon ostopalveluna ostettua työpanosta.

Taulukko 1.1. Suunnitelma voimavarojen jakautumisesta valvottaville toimialoille.

	Käytettävissä kokonaisuudessa htv	kokonaisuudesta käytettävissä suunnitelmalliseen valvontaan htv
Elintarvikevalvonta	6	1,5
Terveydensuojelun valvonta	4,7	1,5
Tupakkavalvonta	0,5	0,3
yhteensä	11,2	3,3
	100 %	29 %

Ympäristöterveydenhuollon resurssit ovat kohtalaisella tasolla. Erityishaasteita resurssien riittävyyteen voivat tuoda esim. tilanteet, joissa resursseja joudutaan kohdentamaan yllättävien tehtävien hoitamiseen tai henkilökunnan pitkät poissaolot. Näiden erityistilanteiden hallitsemiseksi ympäristöterveydenhuollolla on kattava varahenkilöjärjestelmä. Lisäksi toimintaa sekä tehtäviä pyritään priorisoimaan siten, että ensisijaisesti hoidetaan tehtävät, jotka liittyvät terveyshaittaepäilyihin ja häiriötilanteiden aiheuttamiin toimenpiteisiin. Ilmoitusten ja hakemusten käsittelyt, sidosryhmäyhteistyö ja ohjaus ja neuvonta lainsäädännön muutoksista ovat myös ensisijaisesti hoidettavia tehtäviä. Ympäristöterveydenhuolto on esittänyt määräaikaisen viran täyttämistä korvaamaan useamman osa-aikaisen viran aiheuttamaa resurssivajetta.

1.2.3 Koulutus

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 5 §:n mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että ympäristöterveydenhuollon henkilöstö osallistuu riittävästi täydennyskoulutukseen. Täydennyskoulutuksen sisällössä on otettava huomioon henkilöstön peruskoulutuksen pituus, työn vaativuus ja tehtävien sisältö. Koulutukseen osallistuminen perustuu henkilön ja valvontayksikön osaamistarpeisiin. Henkilöstön osaamistarpeista keskustellaan mm. joka vuosi pidettävissä kehityskeskusteluissa. Ympäristöterveydenhuollon henkilökunta osallistuu oman erikoistumisalansa koulutukseen ja ylläpitää erikoisosaamistaan. Lainsäädännöstä johtuvien uusien tehtävien tai tehtävissä tapahtuviin muutoksiin liittyvään koulutukseen panostetaan erityisesti. Keskusvirastojen ja AVIen lähialueilla järjestämiin tai koordinoimiin maksuttomiin koulutuksiin ja työhöjäyspäiviin osallistutaan säännöllisesti. Ympäristöterveydenhuollon yhteisillä koulutuspäivillä käsitellään koko ympäristöterveydenhuollolle yhteisiä teemoja. Näille koulutuspäiville osallistutaan osittain vuoroperiaatteen mukaan, ellei koulutuspäivillä ole erityisesti panostettu johonkin erityisosaamisalueeseen. Koulutusmateriaalit jaetaan henkilöstön nähtäväksi yhteiseen sähköiseen koulutuskansioon. Keskimäärin koulutuspäiviä on ollut n. 6 päivää työntekijää kohden vuosittain. Koulutukseen on talousarviossa varattu erillinen määräraha.

1.2.4 Valvontakohderekisteri / Tietojärjestelmä

Vuoden 2019 alussa ympäristöterveydenhuollon keskitetty tietojärjestelmä KUTI/YHTI korvautui VATI-tietojärjestelmällä. VATI:ssa on hyödynnetty aiempien järjestelmien tietovarastoja (kohde- ja valvontatietoja). VATI:n reaaliaikainen käyttöliittymä hyödyntää valvonnan riskiperusteisuuden vaatimusta sekä toimii päivittäisen valvontatyön työkaluna. Järjestelmä toimii jatkossa toiminnanohjaus-,

valvontatoimi- ja raportointiratkaisuna viranomaisille. VATI:n käyttöönotossa on ollut suuria vaikeuksia sen toimimattomuuden vuoksi. VATI on ainakin alkuvaiheessa lisännyt työmäärää tietojen kirjauksissa, mikä on vaikuttanut selvästi tarkastusten määrää vähentävästi. Valtakunnallisessa valvontaohjelmassa edellytetään ja keskusvirastot ovat määränneet, että kunnat ilmoittavat kohde- ja valvontatiedot käyttäen VATI-tietojärjestelmää.

Ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkötietojen hallintajärjestelmän VYHA:n avulla hallinnoidaan ympäristöterveydenhuollon valvontayksikkötietoja. Järjestelmää käytetään valvontaa ja valvontayksikköä koskevien tietojen keräämiseen, joita ovat mm. henkilöresurssit, valvontasuunnitelma ja sen toteutumisen sanallinen arviointi. Kuntien on pidettävä tiedot ajan tasalla.

Kohteiden lupakäsittely tehdään D360 asianhallintajärjestelmällä, joka sisältää on myös arkistoinnin. Paperiasiakirjat säilytetään ympäristöterveydenhuollon lähiarkistossa.

1.3 Valvonnan maksullisuus

Ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman mukainen valvonta on pääsääntöisesti maksullista. Kunnan valvontaviranomaisen on perittävä toimijalta hyväksymänsä taksan mukainen maksu valvontasuunnitelmaan sisältyvistä tarkastuksista, näytteenotosta ja näytteen tutkimuksesta. Maksujen periminen suunnitelmallisesta valvonnasta edellyttää hyväksytyä valvontasuunnitelmaa ja maksutaksaa. Valvontaprojekteihin tai -hankkeisiin liittyvät tarkastukset ovat maksullisia. Valvontamaksut määritellään kattamaan suunnitelmallisesta valvonnasta aiheutuneet kustannukset. Maksullisuuden periaatteena on, että valvonnasta perittävät maksut eivät saa ylittää todellisia kustannuksia. Poikkeuksena tästä on tupakkalain mukainen valvontamaksu, joka on veroluonteinen ja voi ylittää valvonnan todelliset kustannukset tupakkalaisissa säädetyin edellytyksin. Ympäristöterveydenhuollon lakeihin on todennäköisesti tulossa muutoksia, jotka mahdollistavat myös laajemmin vuosimaksun perimisen valvonnasta.

Ympäristöterveydenhuollossa maksuja peritään

Elintarvikelain (23/2006) mukaan

- 1) laitosten hyväksymisestä ja muun kuin 13 § 3 momentissa tarkoitettujen elintarvikehuoneiston ilmoituksen käsittelystä
- 2) elintarvikelain 48 §:n mukaisen kunnalliseen valvontasuunnitelmaan sisältyvästä tarkastuksesta, näytteenotosta ja näytteen tutkimisesta;
- 3) Euroopan unionin ulkopuolella elintarvikkeita vievien elintarvikehuoneistojen valvonnasta siltä osin kuin vienti ostajamaan vaatimuksesta edellyttää tavallista kattavampaa valvontaa; sekä
- 4) elintarvikemääräysten noudattamatta jättämiseen perustuvien elintarvikelain 55 – 64 §:ssä tarkoitettujen toimenpiteiden valvomiseksi tapahtuvasta tarkastuksesta.

Maksuja peritään lisäksi muustakin valvonnasta sekä siihen liittyvistä tarkastuksista ja tutkimuksista sellaisena, kuin Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 2017/625 artikloissa 79 - 85 säädetään.

Terveydensuojelulain (763/1994) mukaan

- 1) terveydensuojelulain 13 § mukaisista toiminnoista sekä 18 a §:n mukaisesta vedenjakelualueesta tehtävien ilmoitusten käsittelystä ja myönnettyistä todistuksista sekä ilmoitusten johdosta terveydensuojelulain 51 §:n nojalla tehtävistä päätöksistä;
- 2) terveydensuojelulain 18 § mukaisen laitoksen hyväksymisestä;
- 3) terveydensuojelulain 6 §:n kunnalliseen valvontasuunnitelmaan sisältyvästä tarkastuksesta, näytteenotosta ja näytteen tutkimisesta;
- 4) terveydensuojelulain 13 §:n ja 18 a §:n mukaisen ilmoituksen ja terveydensuojelulain 18 §:n mukaisen hakemuksen vireilläolosta, kuulemisesta ja päätöksen ilmoittamisesta aiheutuvista kuluista;
- 5) terveydensuojelulain 6 §:ssä tarkoitettuun kunnan valvontasuunnitelmaan sisältyvän tarkastuksen perusteella annettujen määräysten valvonnasta silloin, kun määräysten antaminen perustuu tämän lain säännösten noudattamatta jättämiseen;
- 6) terveydensuojelulain 13 §:n nojalla tehtyjen ilmoitusten perusteella annettujen määräysten valvonnasta;
- 7) terveydensuojelulain 18 §:n nojalla tehdyn hakemuksen perusteella annettujen määräysten valvonnasta sekä 20 §:ssä edellytettyyn talousveden laadun valvonnasta ja tarkkailusta;
- 8) terveydensuojelulain 20 § perusteella tehtävästä riskinarvioinnin hyväksymisestä;
- 9) terveydensuojelulain 29 §:ssä edellytetystä uimaveden säännöllisestä valvonnasta
- 10) asunnossa tai muussa oleskelutilassa suoritetusta tarkastuksesta, joka liittyy terveydensuojelulain 26 §:n mukaisten terveyshaittojen selvittämiseen tai haitan poistamisen varmistamiseen; viranomaisen ensimmäinen tarkastus terveyshaittaepäilyn selvittämiseksi ja siihen liittyvä jatkotutkimustarpeen määrittely on kuitenkin maksuton;
- 11) asunnossa tai muussa oleskelutilassa suoritetusta tarkastuksesta, mittauksesta, näytteenotosta, tutkimuksesta ja selvityksestä, joka liittyy terveydensuojelulain 26 §:n mukaisten terveyshaittojen selvittämiseen tai haitan poistamisen varmistamiseen; (arvonlisäverollinen);
- 12) asunnossa tai muussa oleskelutilassa suoritetusta mittauksesta, näytteenotosta, tutkimuksesta ja selvityksestä, joka liittyy terveydensuojelulain 26:n mukaisten terveyshaittojen selvittämiseen (arvonlisäverollinen);
- 13) kaivon omistajalta talousvesitutkimuksista silloin, kun kysymys ei ole 16 §:n 4 momentissa tarkoitettusta vedenjakelualueesta (arvonlisäverollinen);
- 14) ympäristönsuojelulain 17 luvussa tarkoitettun valtioneuvoston asetuksen noudattamisen valvontaan liittyvistä tarkastuksista;
- 15) säteilylain 173 §:ssä tarkoitettun solariumlaitteen tarkastuksesta;

Tupakkalain (549/2016) mukaan

- 1) tupakkalain 44 §:ssä tarkoitettua vähittäismyyntilupaa koskevan hakemuksen käsittelystä;
- 2) tupakkalain 48 §:ssä tarkoitettun nikotiininesteiden vähittäismyyntiä koskevan ilmoituksen käsittelystä;
- 3) tupakkalain 50 §:ssä tarkoitettun tukkumyynti-ilmoituksen käsittelystä;
- 4) tupakkalain 79 §:ssä tarkoitettun tupakointikieltoa koskevan hakemuksen käsittelystä;
- 5) tupakkalain 91 §:ssä tarkoitettusta vuosittaisesta myyntipistekohtaisesta valvontamaksusta.

Uusintatarkastuksesta voidaan periä maksu, mikäli se tehdään valvontasuunnitelman mukaisella tarkastuksella ilmenneiden puutteiden korjaamisen varmistamiseksi.

Maksut määräytyvät ympäristö- ja rakennuslautakunnan hyväksymän ympäristöterveydenhuollon maksutaksan mukaisesti. Maksuun sisältyvät tarkastuksen valmisteluun kuluva aika, tarkastukseen käytetty aika mukaan lukien keskimääräinen matka-aika ja tarkastuspöytäkirjan laadintaan käytetty aika. Ympäristöterveydenhuollon maksutaksa on hyväksytty ympäristölautakunnassa 12.12.2019. Maksutaksaa tarkistetaan tarvittaessa.

Valvontasuunnitelman toteutumisen arvioinnin yhteydessä arvioidaan myös valvonnasta saatujen tulojen määrä ja niiden kohdentuminen.

1.4 Valvonta

1.4.1 Tarkastuksen tavoitteet ja sisältö

Ympäristöterveydenhuoltoon liittyvän valvonnan toimeenpanossa tarkastustoiminta on oleellinen osa kohteen tai toiminnan vaatimustenmukaisuuden selvittämistä. Tarkastukset ovat hyvin suunniteltuina ja toteutettuina oleellinen osa vaikuttavaa valvontaa ja tekevät viranomaisten toimintaa näkyväksi, mikä vahvistaa kansalaisten ja toiminnanharjoittajien luottamusta valvonnan toimivuuteen. Tarkastukset myös antavat toiminnanharjoittajille tilaisuuden saada viranomaisilta ohjausta ja neuvontaa. Tarkastus voi kohdistua tiloihin, olosuhteisiin, omavalvontaan, asiakirjoihin, tuotteisiin, toimintatapoihin ja verkko kauppaan. Tarkastukseen valmistautumisen yhteydessä valitaan tarkastettavat asiakokonaisuudet riskiperusteisesti. Tarkastuksen aikana voi tulla esille myös muita kuin ennakkoon tarkastettavaksi suunniteltuja asioita, jotka huomioidaan tarkastuksella. Yksittäinen tarkastus voi pitää sisällään koko kohteen tarkastuksen tai vain jonkin osa-alueen tarkastuksen. Kohteen ja kohteessa harjoitettavan toiminnan tai siellä valmistettavien tuotteiden tai tarjottavien palvelujen mahdollisten terveyshaittojen selvittämiseksi sekä turvallisuuden ja määräystenmukaisuuden arvioimista varten voidaan tarkastusten yhteydessä ottaa näytteitä sekä tehdä mittauksia. Mikäli valvottavassa kohteessa todetaan puutteita tai toiminta ei ole määräysten mukaista, annetaan ohjausta ja neuvontaa ja tarvittaessa kehoituksia tai määräyksiä. Kehotusten tai määräysten toteutumista valvotaan tarvittaessa uusintatarkastuksella. Tarkastus voi sisältää useiden ympäristöterveydenhuollon lakien mukaisia toimenpiteitä. Pelkkä näytteenotto-käynti ei ole tarkastus.

Valvontasuunnitelman mukaiset tarkastukset suunnitellaan etukäteen ja ne on kirjattu valvontasuunnitelmaan. Myös uusintatarkastuksiin varaudutaan. Valvontasuunnitelmaan kirjatut tarkastukset ovat säännöllistä tarkastustoimintaa. Tarkastuksia tehdään myös muistakin syistä, esimerkiksi kuluttajien tekemien valitusten perusteella. Nämä tarkastukset tehdään ensisijaisesti. Myös uusien kohteiden ennakkotarkastuksiin sekä muihin lakisääteisten ilmoitusten perusteella tehtäviin tarkastuksiin on varattava riittävästi aikaa.

Tarkastuksen sisältö määräytyy sen mukaan, millaiseen kohteeseen ja minkä lain perusteella tarkastus tehdään. Joihinkin kohteisiin saattaa olla tarkoituksenmukaista tehdä tarkastus samanaikaisesti useamman lain perusteella. Toisaalta tarkastajien erikoistuminen vähentää useamman lain perusteella tehtä-

vää tarkastustoimintaa. Tarkastuksissa hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan keskusvirastojen malliasiakirjoja.

Tarkastuksesta laaditaan tarkastuskertomus ja tarkastetut asiat kirjataan, vaikka tarkastuksella ei havaitaisikaan epäkohtia. Tarkastuskertomukseen kirjataan valvonnan tarkoitus, sovellettu lainsäädäntö, käytetyt menetelmät ja valvonnan tulokset sekä tarvittaessa asianomaiselta toimijalta edellytettävät toimet ja niiden määräajat. Tarkastuskertomus toimitetaan toiminnanharjoittajalle ja muille asianosaisille pääsääntöisesti VATI-tietojärjestelmän kautta sähköisesti. Lisäksi otetaan huomioon, mitä Ruokavirasto määrää valvontatietojen julkistamisesta.

Valvontasuunnitelmien toimialakohtaisissa osissa on tarkempia ohjeita eri lakien perusteella tehtävien tarkastusten sisällöstä ja tarkastukseen käytettävästä ajasta.

1.4.2 Valvontakohteiden tarkastustiheydet

Valvontasuunnitelmassa tarkastustiheydet perustuvat valtakunnallisiin valvontaohjeisiin, valvontakohteiden kartoitukseen, riskinarviointiin sekä valvonnan kattavuuden varmistamiseen eri toimialoilla.

Lähtökohdan valvontatarpeelle muodostavat tiedot erityyppisten valvontakohteiden lukumääristä ja kohteiden tuntemus. Valvontakohteita joudutaan usein tarkastelemaan useamman eri ympäristöterveydenhuollon lain näkökulmasta.

Keskusvirastot ovat laatineet valvontakohtetyypeittäin alustavat tarkastustiheydet, jotka on kirjattu valvontasuunnitelmaan. VATI:ssa oleva kohteiden tarkastustiheys määräytyy keskusviranomaisen riskinarvioinnin tai toimialakohtaisten valvontaohjelmien mukaisesti. Tätä riskinarviointia noudatetaan, ellei kohteelle ole tehty omaa riskinarviointia. Kuopiossa kaikille kohteille tehdään kohdekohtainen riskinarviointi. Riskinarviointi perustuu kohteessa harjoitettavan toiminnan luonteeseen ja laajuuteen, aiemmillä tarkastuksilla tehtyihin havaintoihin toiminnan järjestämisestä, toiminnan olosuhteista ja mahdollisesti havaituista puutteista ja niiden korjaamiseksi annetuista kehotuksista ja määräyksistä. Toimiva omavalvonta tai muu vastaava kohteessa tehtävä sisäinen valvonta, laadunvalvonta tai käyttötarkkailu sekä hyvä turvallisuuskulttuuri ja turvallisuusjohtaminen pienentävät riskiä ja suunnitelmallisten tarkastusten tiheyttä. Kohteessa todetut vakavat epäkohdat tai ilmoitusten kautta tietoon tulleet puutteet ja lainvastaisuudet voivat olla perusteena nostaa tarkastustiheyttä. Lisäksi tehdään uusintatarkastuksia, jotta voidaan selvittää, onko annettuja kehotuksia ja määräyksiä noudatettu.

Mikäli säännöllisen valvonnan tarkastusta ei ehditä tehdä suunnitelmavuonna, voidaan tarkastus siirtää seuraavalle vuodelle. Tarkastuksia voidaan tarvittaessa aikaistaa edelliselle vuodelle.

Niiden kohteiden osalta, jotka eivät ole tiedossa valvontasuunnitelmaa laadittaessa tai jotka aloittavat toimintansa valvontasuunnitelman hyväksymisen jälkeen, noudatetaan VATI:ssa näkyvää kohteiden tarkastustiheyttä, joka määräytyy keskusvirastojen riskinarvioinnin tai toimialakohtaisen valvontaohjelman mukaisesti. Uudet ilmoitetut kohteet tulevat heti ilmoituksen tai lupakäsittelyn jälkeen suunnitelmallisen valvonnan piiriin ja ne tarkastetaan kolmen kuukauden sisällä ilmoituksen vastaanottamisesta tai sisällytetään tarkastusten muuhun valvontarytmiin. Toiminnanharjoittajan vaihtumisen yhteydessä tehdään säännöllisen valvonnan mukainen tarkastus.

1.4.3 Tarkastukseen käytettävä aika

Valvontakohtetyypin tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan suunnittelussa on otettu huomioon tarkastuksen valvontakohtetyyppi, kohteen valvontahistoria, tarkastuksen valmistelu, tarkastuksen sisältö sekä tarkastuskertomuksen laatiminen.

Tarkastusaikaa tietojärjestelmiin kirjattaessa tarkastukseen käytettyyn aikaan sisällytetään tarkastukseen valmistautuminen, tarkastus sekä tarkastuskertomus ja muiden tarvittavien asiakirjojen laatiminen, mikä sisältää myös tietojen tallentamisen tietojärjestelmään. Suunnittelussa huomioidaan myös matkaan tarvittava aika, jota ei kuitenkaan lasketa mukaan tarkastusaikaan. Tarkastusaika on määritelty tarkemmin toimialakohtaisissa suunnitelmissa.

1.4.4 Näytteenotto, näytteiden tutkiminen ja ulkopuoliset asiantuntijat

Näytteenotto ja näytteiden tutkiminen ovat keskeisiä menetelmiä erityisesti elintarvike- ja terveydensuojeluvalvonnassa. Myös tupakkalain valvonta voi edellyttää näytteenottoa. Toimialakohtaisiin näytteenotto- ja tutkimussuunnitelmiin sisällytetään sellaiset ympäristöterveydenhuollon lainsäädännössä edellytetyt näytteenotot ja tutkimukset, jotka on mahdollista suunnitella etukäteen. Lisäksi kuvataan muut tilanteet, joissa näytteitä otetaan. Näytteenotosta aiheutuvat kustannukset kohdistetaan toiminnanharjoittajalle. Poikkeuksena ovat ruoka- ja vesivälitteisten epidemioiden ja asiakasvalitusten perusteella otettavat näytteet. Näytteenottosuunnitelmaan kirjataan myös sellaiset toimialakohtaisten valtakunnallisten valvontaohjelmien mukaiset näytteet, joista vastaa asianomainen keskusviranomainen. Näytteenottosuunnitelmaan on kirjattu lisäksi tiedossa olevat mahdolliset valtakunnalliset näytteenotto-projektit, joihin osallistutaan.

Näytteistä osa otetaan ympäristöterveydenhuollon toimesta, mutta näytteenottoon käytetään myös hyväksytyjä ulkopuolisia asiantuntijoita.

Elintarvikelaissa (36 §) ja terveydensuojelulaissa (49 §) säädetään, että valvontaviranomainen voi käyttää ulkopuolisia asiantuntijoita valvontaan liittyvissä tehtävissä. Toimialakohtaisissa osioissa on kirjattu, mikäli tällaisia ulkopuolisia asiantuntijoita käytetään sekä käytettävät menetelmät ja tehtävät, joihin ulkopuolista asiantuntijaa käytetään. Ulkopuolisia asiantuntijoita käytettäessä päätökset valvontatoimista tekee valvontaviranomainen. Ulkopuolisella asiantuntijalla on oltava riittävä osaaminen ja pätevyys. Elintarvikelaissa säädetään lisäksi, että viranomaisen, joka siirtää tehtävän ulkopuoliselle asiantuntijalle, on ilmoitettava Ruokavirastolle siirrettävä tehtävä sekä asiantuntija, jolle tehtävä siirretään.

Elintarvikelaki ja terveydensuojelulaki edellyttävät, että valvontasuunnitelmassa on esitettävä hyväksytyt laboratoriot, joihin valvonta tukeutuu. Näytteet toimitetaan pääasiassa Savo-Karjalan ympäristötutkimus Oy laboratorioon. Laboratorio on Ruokaviraston hyväksymä viranomaisnäytteitä tutkiva laboratorio. Laboratorio on FINAS-akkreditoitu (T047) ja se täyttää standardin SFS-EN ISO/IEC 17025 mukaiset vaatimukset. Talous- ja uimavesien sekä elintarvikkeiden tutkimuksissa laboratorio käyttää akkreditoituja tutkimusmenetelmiä. Niiden analyysien osalta, joihin laboratorion ei ole pätevyyttä, on

sillä käytössään asianmukaiset alihankintamenettelyt. Savo-Karjalan ympäristötutkimus Oy:n laboratoriota käytetään osittain myös viranomaisnäytteenotossa.

1.4.5 Valvontahankkeet

Valvontahankkeilla selvitetään tietyn valvottavan toiminnan tai olosuhteiden säädöstenmukaisuutta. Valvontahankkeilla voidaan toteuttaa säännöllistä valvontaa esimerkiksi kohdetyyppikohtaisesti erilaisiin paikallisesti tunnistettuihin riskikohteisiin. Niillä pyritään myös lisäämään valvontaviranomaisten ja toimijoiden osaamista tehtävälueella.

Keskusviranomaiset voivat toteuttaa valvontahankkeita toimialoillaan vuosittain. Niihin pyritään osallistumaan mahdollisuuksien mukaan. Valvontahankkeet ovat osa kunnan valvontaa ja ne toteutetaan osana suunnitelmallista valvontaa. Hankkeet voidaan voivut sisältää tarkastuksiin liittyen erilaisia valvonnallisia selvityksiä, tutkimuksia tai näytteenottoa. Valvontasuunnitelmassa on varattu aikaa ja resursseja vuosittaisten valvontaprojektien toteuttamiseen.

1.4.6 Ympäristöterveydenhuollon yhteiset painopisteet

Yhteisessä valtakunnallisessa valvontaohjelmassa koko valvontasuunnitelmakauden tavoitteena on yhdenmukainen valvonta ja yhteistyö. Aluehallintoviranomaiset tekevät valvontayksiköihin arviointi- ja ohjauskäyntejä, joissa keskitytään arvioimaan valvontayksiköiden toimintaa ja samalla ohjaamaan ja tukemaan niitä toiminnassaan. Kuopiossa aluehallintovirasto teki arviointi- ja ohjauskäynnin vuoden 2018 lopussa ja antoi siitä raportin vuoden 2019 alkupuolella. Raportissa mainittuja kehitettäviä ja korjattavia asioita on otettu jo huomioon valvontasuunnitelman toteutumisen arvioissa ja valvontasuunnitelman laatimisessa sekä tullaan ottamaan huomioon mahdollisuuksien mukaan toiminnassa. Ympäristöterveydenhuollon tehtävät edellyttävät yhteistyötä eri viranomaisten kesken (mm. rakennusvalvonta, ympäristönsuojelu, pelastuslaitos, poliisi, kaavoitus) ja toisten valvontayksiköiden kanssa. Tätä pyritään edelleen kehittämään.

Ympäristöterveydenhuollon lakien noudattaminen edellyttää toimijoilta paljon osaamista. Tämän vuoksi on toimijoille lähetetty ohjeita ja neuvoja mm. lainsäädäntöön ja sen tulkintaan liittyvissä asioissa.

1.5 Häiriötilanteisiin varautuminen

1.5.1 Varautuminen häiriö- ja poikkeustilanteisiin

Terveystensuojelu- ja elintarvikelain mukaan kunnan valvontaviranomaisen on yhteistyössä muiden viranomaisten ja laitosten kanssa laadittava suunnitelma elinympäristöön vaikuttaviin häiriötilanteisiin varautumiseksi. Toiminta on suunniteltava ennakolta ja sitä on harjoiteltava siten, että häiriötilanteessa pystytään ehkäisemään, selvittämään ja poistamaan häiriön aiheuttamat terveyshaitat, häiriön vaikutukset saadaan rajoitettua mahdollisimman vähäisiksi ja häiriöstä toipuminen saadaan käyntiin mahdollisimman nopeasti. Häiriötilanteissa käytetään hyväksi keskusviranomaisten laatimia ohjeita. Ympäristöterveydenhuollolle on laadittu valmiussuunnitelma ja häiriötilannesuunnitelmat, joita päivitetään.

Häiriötilanneviestintäsuunnitelma on laadittu ja sitä päivitetään. Ympäristöterveydenhuolto osallistuu Pohjois-Savon alueella järjestettäviin valmiusharjoituksiin.

Häiriö- ja poikkeustilanteissa ympäristöterveyden tehtävät hoidetaan tarkoituksenmukaisesti. Häiriö- ja poikkeustilanteissa järjestetään nopea näytteiden keruu ja näytteiden tutkiminen sekä arvioidaan mahdolliset terveyshaitat. Tarvittaessa annetaan määräyksiä, kieltoja ja rajoitetaan toimintoja terveyshaittojen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi sekä annetaan asiantuntija-apua muille viranomaisille.

1.5.2 Varautuminen elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittämiseen

1.5.2.1 Epidemioiden selvitystyöryhmä

Ilmoitus tai epäily elintarvike-, talous- tai uimavesivälitteisestä ruokamyrkytyksestä edellyttää viipymättä tehtävää arviointia ja selvitystä tapauksesta. Ruoka- tai vesivälitteisten epidemiatutkimusten keskeinen tavoite on sairastumisen aiheuttajan ja lähteen etsiminen. Nopea selvittäminen on tärkeää, jotta voidaan estää epidemian mahdollinen leviäminen ja saada ehkäisevät toimenpiteet käyntiin. Elintarvikkeiden, juomaveden ja uimaveden välityksellä leviävien tartuntatautiepidemioiden sekä muiden ruokamyrkytysten selvittämiseksi, rajoittamiseksi ja ehkäisemiseksi on tarpeen seurata niiden esiintymistä.

Ruokamyrkytysepidemian selvittämiseksi on nimetty selvitystyöryhmä. Kuopion kaupungin selvitystyöryhmän kokoonpano on seuraava

- terveydenhuollon tartuntataudeista vastaava lääkäri
- ympäristöterveyspäällikkö
- Siilinjärven vastaava eläinlääkäri
- elintarviketarkastaja
- terveydenhuollon tartuntataudeista vastaava tartuntatautihoitaja
- ympäristöterveystarkastajat (2), joiden tehtävänä elintarvikevalvonta ja talousvesivalvonta
- Kuopion Veden tuotantopäällikkö
- KYS:n infektio- ja sairaalahygieniayksikön osastonhoitaja

Laajoissa ja luonteeltaan erityisissä epidemioissa työryhmää täydennetään ulkopuolisilla asiantuntijoilla esim. sairaanhoitopiiri. Ruokamyrkytysepidemian selvittäminen vaatii hyvää yhteistyötä tartuntatauti-, terveydensuojelu- ja elintarvikevalvontaviranomaisten välillä, jonka takia epidemiatyöryhmä kokoontuu säännöllisesti kolme kertaa vuodessa.

1.5.2.2 Elintarvike- ja vesivälitteisten epidemioiden selvittäminen

Elintarvike- ja vesivälitteisellä epidemiolla tarkoitetaan tapausta, jossa vähintään kaksi henkilöä on saanut samanlaatuisen sairauden samasta ruoasta tai vedestä. Jos tauti on harvinainen tai vaikea (esim. botulismi, EHEC- infektio) voi jo yksikin epäilty tapaus merkitä epidemian uhkaa vaatien välittömiä selvityksiä ja toimenpiteitä. Ruoka- tai vesivälitteisten epidemioiden selvitystyöstä on laadittu toimintaohje.

Tieto ruokamyrkytys-epidemiaepäilystä voi tulla esim. asiakkaan suorana yhteydenottona, elintarvikealan toimijan ilmoittamana tai tartuntataudeista vastaavan henkilön kautta. Elintarvikkeiden ja talousveden turvallisuudesta on vastuussa toimija. Elintarvikevalvontakohteille jaetaan kohteita varten laadittua toimintaohje ruokamyrkytys-epäilytapauksien varalle. Toimintaohjetta päivitetään säännöllisesti ja siinä on yhteystiedot myös virka-ajan ulkopuolella tehtäviä ilmoituksia varten. Ympäristöterveydenhuolto on ottanut käyttöön sähköisten ja vaiheistettujen epäilyilmoitusten käsittelyn.

Ruoka- tai vesivälitteisestä myrkytys-epäilyä selvittää pääsääntöisesti kohteen tarkastaja tai hänen varahenkilönsä. Epäilyilmoitukset tulevat kaikkien elintarvikevalvontaa tekevien tietoon ja lisäksi elintarviketarkastajalle sekä ympäristöterveyspäällikölle. Mikäli tilannearvioinnin perusteella päädytään kohteen tarkastukseen ja näytteidenottoon, hoidetaan ne kiireellisinä. Tarkastajia varten on laadittu toimintaohje ruoka tai vesivälitteisen myrkytys-epäilytapauksien käsittelyvaiheista ja raportoinnista. Lisäksi apuna käytetään terveysvaarakansion ohjeita. Tarkastuksen jälkeen tehdään arvio kyselyn käynnistämisestä. Myös selvitystyöryhmä kutsutaan koolle tarvittaessa.

Selvitystöiden perusteella laaditaan johtopäätökset epäilyilmoitukseen liittyen. Mikäli RYMY-ilmoitus on tehty, laaditaan tarkastusraporttien, tutkimustuloksien ja kyselyaineiston pohjalta johtopäätösraportti RYMY-selvitys-ilmoitusta varten. Kohteelle, jossa ruokamyrkytys-epidemia tai epidemiaepäily on ollut, annetaan kirjallinen yhteenvedo ja tarvittaessa annetaan toimenpideohjeita tai korjauskehotuksia. Tarvittaessa kohteessa järjestetään epidemiaa koskeva palautetilaisuus. Kohteen tarkastaja valvoo, että toimija huolehtii elintarviketurvallisuuteen liittyvistä korjaustoimenpiteistä.

Taloustarviassa varaudutaan mahdollisista epidemiaselvityksistä (mm. näytteiden analysointi) aiheutuviin kustannuksiin.

1.5.2.3 Vedenjakeluhäiriöt, vesiepidemiat

Saatuun tiedon toimittamansa talousveden aiheuttamasta epidemiasta tai epäillessään toimittamansa talousveden voivan aiheuttaa epidemian, talousvettä toimittava laitos ilmoittaa siitä välittömästi ympäristöterveydenhuoltoon ja ryhtyy toimenpiteisiin talousveden laadun parantamiseksi. Laitoskohtaisiin valvontatutkimusohjelmiin sisältyvät tarkemmat toimintaohjeet vesiepidemioiden ja vedenjakeluhäiriöiden varalle.

Ympäristöterveydenhuolto on mukana selvittämässä mahdollisten korvaavien vesilähteiden veden laatua ja jakelujärjestelmien (mm. kuljetusajoneuvojen säiliöiden) sopivuutta käyttöön. Veden saastumistapauksissa ympäristöterveydenhuolto ryhtyy toimenpiteisiin taudin leviämisen ehkäisemiseksi, esimerkiksi kieltää saastuneen vesilähteen käytön ja seuraa veden laatua. Kaikilla ympäristöterveystarkastajilla on valmiudet ottaa vesinäytteitä. Veden käytön rajoituksista tiedotetaan, tiedottamisessa noudetaan erillistä suunnitelmaa. Ympäristöterveydenhuolto tekee myös viipymättä tapausta koskevan selvityksen RYMY-tietojärjestelmän kautta, myös aluehallintovirastolle tehdään ohjeiden mukaiset ilmoitukset.

Jätevesien siirron keskeytymisestä aiheutuvat tulvimisilmiöt viemäriverkossa voivat aiheuttaa talousveden saastumisen tai onnettomuuden kohteeksi joutuneiden huoneistojen käytön rajoittamista. Ympä-

ristöterveydenhuolto voi antaa tarvittaessa neuvoja ja määräyksiä huoneistojen puhdistamisesta ja käytön rajoittamisesta.

1.5.3 Varautuminen muihin vaaratilanteisiin

1.5.3.1 Tartuntatautiin vastustamistyö

Väestöä tiedotetaan hygieniaan liittyvistä riskeistä ja annetaan ohjeita suojautua ja suojata elintarvikkeet ja juomavesi mahdollisilta tartuntatautiin aiheuttajilta. Kaupungin terveydenhuollon kanssa tehdään yhteistyötä tartuntatautiin leviämisen ehkäisemiseksi.

1.5.3.2 Säteilyonnettomuudet

Säteilyvaaratilanteessa ympäristöterveydenhuolto tarkastaa, että elintarvikkeiden ja veden valmistuksessa ja jakelussa noudatetaan annettuja suojeluohjeita. Tarkastajat ottavat näytteitä ko. tuotteista. Säteilyonnettomuustilanteessa tukeudutaan hyvin pitkälti Säteilyturvakeskuksen ja muiden ylempien viranomaistahojen ohjeisiin.

1.5.3.3 Kemikaalionnettomuudet

Kemikaalionnettomuuksien varalta ympäristöterveydenhuolto on varannut näytteenottovälineistöä, suojaimia ja suojavaatetusta. Kemikaalionnettomuuksissa pelastusviranomaisen hoitaa torjuntatoimet ja ympäristöterveydenhuolto auttaa tarvittaessa asiantuntijana.

Vaarallisten aineiden valmistusta, teollista käsittelyä ja varastointia harjoittavien teollisuuslaitosten ja yritysten toiminta aiheuttaa onnettomuusriskin ja sitä kautta vakavan uhkan ihmisten terveydelle. Lisäksi vaarallisten aineiden onnettomuuksien yhteydessä syntyvät päästöt muodostavat merkittävän uhkan maaperälle, pohjavedelle, vesistöille ja eliöille. Pelastuslaitos on laatinut erillisen vaarallisten aineiden torjuntasuunnitelman ja vastaa torjuntatoimista. Ympäristöterveydenhuollosta kemikaaliasiantuntijana on ympäristöterveyspäällikkö.

1.6 Viestintä

Ympäristöterveydenhuollon viestinnän tarkoituksena on auttaa kansalaisia löytämään ne palvelut, joita ympäristöterveydenhuolto tarjoaa. Viestinnän tarkoituksena on myös tiedottaa valvonnan painopisteistä ja tavoitteista, lisätä toiminnan läpinäkyvyyttä julkaisemalla valvonnan tuloksia ja lisätä ympäristöterveydenhuollon tunnettavuutta. Aktiivisella tiedottamisella erityistilanteissa varmistetaan turvallisuuden ja terveyden kannalta tärkeän tiedon jakaminen. Valvonnan näkyvyyden lisääminen viestinnän keinoin auttaa toiminnanharjoittajia ottamaan omassa toiminnassaan lainsäädännön vaatimukset huomioon. Viestinnän kohderyhmiä ovat kuntalaiset, elinkeinonharjoittajat, toiset viranomaiset ja muut asiakkaat.

Viestintään kuuluu asiakaspalvelu, neuvonta ja opastus sekä tiedottaminen. Ympäristöterveydenhuolto tiedottaa, ohjaa ja neuvoo paikallisia toiminnanharjoittajia ja muita yhteistyötahoja lainsäädännössä annettujen vaatimusten noudattamisessa sekä elinympäristön terveellisyys- ja turvallisuuden turvaamisessa. Valvontakohteita ja erikoistumisalaa koskevaa opastusta ja neuvontaa antavat ensisijaisesti kohteiden ja toimialan tarkastajat. Ympäristöterveydenhuoltoon saapuvat tiedustelut ja asiakkaat pyritään ohjaamaan suoraan ko. asioita hoitavalle henkilökunnalle. Mikäli se ei ole mahdollista tai asiaa ei muuten saada selvitettyä, asioita hoitava henkilö selvittää asian ja ottaa asiakkaaseen myöhemmin yhteyttä. Yleinen neuvonta ja opastus kuuluvat koko henkilökunnalle. Puhelin- ja sähköpostiyhteydenottoihin pyritään reagoimaan viipymättä. Ympäristöterveydenhuollolla on henkilökohtaisten sähköpostien lisäksi myös yleinen sähköpostiosoite ([ymparistoterveys\(at\)kuopio.fi](mailto:ymparistoterveys(at)kuopio.fi)).

Tiedottamisessa noudatetaan kaupungin viestintäohjetta. Viestintään käytetään tilanteesta riippuen puhelinta, sähköpostia, telefaksia, kirjettä tai paikan päällä käyntiä. Tiedottamisessa voidaan käyttää hyväksi myös kaupungin some-kanavia. Kaupungin internet-sivuilla on ympäristöterveydenhuollon tietoja, ohjeita ja lomakkeita. Sivuilta on myös linkkejä keskusvirastojen sivuille.

Lainsäädäntöön liittyvistä muutoksista, omien tutkimusprojektien tuloksista ja muusta ajankohtaisesta tiedotetaan kohdennetusti tietyille ryhmälle tai yleisesti tiedotusvälineiden kautta. Projektien yhteenvedot lähetetään tiedoksi maakunnallisiin ja paikallisiin sanomalehtiin tiedotusyhteyshenkilön välityksellä.

Viranomaisten ja asiantuntijatahojen tuottamaa kuluttajille ja toimijoille suunnattua materiaalia on saatavilla ympäristöterveydenhuollosta. Lisäksi materiaalia toimitetaan tarvittaessa valvontakohteisiin.

1.6.1 Terveysvaarasta tiedottaminen

Vakavasta terveysvaarasta tai sen epäilystä tiedottamisesta yleisesti päättää ja vastaa yksikön päällikkö tai hänen määräämänsä henkilö. Elintarvikkeiden aiheuttamasta terveysvaarasta tiedottamisesta päättää ja vastaa elintarviketarkastaja. Tiedottamistarpeesta ja laajuudesta päätetään tapauskohtaisesti. Siihen vaikuttaa mm. vaaran aste sekä toiminnan, kuten takaisinvedon onnistuminen. Jos terveysvaaran voidaan epäillä ulottuvan oman toiminta-alueen ulkopuolelle tai kyse on vakavasta vaarasta, tiedottaminen järjestetään yhteistyössä muiden alan viranomaisten kanssa. Tiedotuskanavana käytetään ensisijaisesti alueella ilmestyviä sanomalehtiä, paikallisradiota, alueellisia tv-kanavia ja kaupungin internet-sivuja. Tiedottamiseen kuluu myös sisäinen omaa henkilökuntaa koskeva tiedottaminen. Ympäristöterveydenhuollolla on häiriötilanneviestintäsuunnitelma. Tarvittaessa voidaan tiedottamisessa hyödyntää palvelualueen tiedottajaa.

Tiedote laaditaan siten, että se vastaa kuluttajan kannalta keskeisiin asioihin, kuten mitä, missä ja milloin on tapahtunut, aiheutuuko tapahtumasta terveyshaittaa tai -vaaraa, mitä toimenpiteitä on tehty ja miten tilannetta hoidetaan jatkossa. Tiedotteessa voidaan antaa myös ohjeita ja määräyksiä. Tiedotteessa on lisäksi lisätietojen antaja, yhteystiedot ja taustatietolähde.

1.7 Suunnitelman toteutumisen arviointi

Kunnan tulee vuosittain arvioida valvontasuunnitelman toteutumista. Toteutuminen arvioidaan ympäristö- ja rakennuslautakunnassa. Arviointia hyödynnetään paikallisen ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämisessä, valvonnan toimivuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa. Valvontasuunnitelman toteutumista arvioidaan valvontakohdetyypeittäin. Taulukossa 1.3 on esitetty, mitä arviointi sisältää.

Taulukko 1.3 Valvontasuunnitelma toteutumisen arviointi

Arviointikohde	Tarkastelu ja selvitys
Suunnittelun toiminnan ja tarkastusten kattavuus	<ul style="list-style-type: none"> • kaikkien toimialojen valvonnan kattavuus • valtakunnallisten ja omien painopisteiden valvonnan toteutuminen • tarkastuksilla esiin tulleiden epäkohtien määrä ja laatu sekä viiranomaisen toimenpiteet näiden epäkohtien korjaamiseksi ja asioiden saattamiseksi määräysten mukaiselle tasolle
Tarkastusten ja näytteiden määrä (suhteessa valvontasuunnitelmaan)	<ul style="list-style-type: none"> • toteutuneiden tarkastusten lukumäärä • näytteet ja analyysit • valvontahankkeisiin osallistuminen
Valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen	<ul style="list-style-type: none"> • valvonnasta kertyvät maksutulot toimialoittain • valvonnasta saatujen tulojen kohdentuminen, tieto siitä onko valvonnasta saadut tulot kohdennettu ympäristöterveydenhuollon valvonnan kehittämiseen
Voimavarat ja yhteistoiminta-alueen toimivuus	<ul style="list-style-type: none"> • voimavarojen määrä suhteessa lainsäädännön vaatimukseen ja valvontatarpeeseen ja suunniteltuun toimintaan • selvitys, paljonko voimavaroja on käytetty ennalta suunniteltuihin valvontatehtäviin ja kuinka paljon muihin tehtäviin • erittely henkilöstövoimavarojen kohdentumisesta eri lakien mukaiseen valvontaan (VYHA) • valvonnan tehokkuuden toteutuminen (verrataan keskusvirastojen ohjeisiin)
Toiminnan kehittämistarpeet	Ø toimenpiteet, joilla tilannetta parannetaan seuraavalla toimintavuodella
Arviointi- ja ohjauskäynnit	Ø havaitut hyvät toimintatavat, kehitettävää, korjattavaa

Valvontasuunnitelman toteutumisen raportointi tehdään VATI- ja VYHA- järjestelmien avulla. Lautakunnassa käsitelty valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi toimitetaan VYHA:n kautta aluehallintovirastolle vuosittain maaliskuun loppuun mennessä.

2 Elintarvikevalvontasuunnitelma

2.1 Johdanto

Elintarvikelain (23/2006) mukaan kunnan tulee laatia säännöllistä valvontaa koskeva elintarvikevalvontasuunnitelma siten, että valvonta on yleisten valvontaa koskevien vaatimusten mukaista, ehkäisee terveysvaaroja ja suojaa kuluttajia taloudellisilta tappioilta. Valvontasuunnitelman tulee perustua valvontakohteiden kartoitukseen, riskinarviointiin sekä valvonnan kattavuuden varmistamiseen eri toimialoilla. Kuopion ympäristöterveydenhuollon elintarvikevalvontasuunnitelma perustuu Elintarvikeketjun monivuotiseen kansalliseen valvontasuunnitelmaan 2015-2020, valvontakohteiden kartoitukseen ja riskinarviointiin ja käytössä olevien voimavarojen kohdentamiseen. Suunnitelmassa kuvataan henkilöstön työtehtävät ja niihin käytettävä aika, työtehtävien jako henkilöstön kesken, sekä miten toiminnat kirjataan ja miten niitä seurataan. Suunnitelma sisältää elintarvikevalvonnan omia, kohdennettuja valvontaprojekteja sekä omavalvonnan valvomisen tueksi laaditun näytteenottosuunnitelman. Lisäksi suunnitelmassa huomioidaan valtakunnalliset valvonnan painopistealueet. Elintarvikevalvontasuunnitelman kirjallinen osuus laaditaan Elintarvikeketjun monivuotisen kansallisen valvontasuunnitelman mukaiselle ohjelmankaudelle. Näytteenotto- ja tutkimussuunnitelmat sekä säännöllisen valvonnan tarkastussuunnitelmat laaditaan vuodeksi kerrallaan huomioiden valvontakohteiden riskinarviointi. Ruokavirasto on esittänyt nykyiselle (2015-2019) kansalliselle valvontasuunnitelmalle (VASUlle) jatkoaikaa –tavanomaiset päivitystarpeet huomioiden. Elintarvikeketjun valvonnan koordinaatioryhmä (EKVKR) hyväksyi Ruokaviraston esityksen nykyisen VASUn jatkosta vuodelle 2020, jonka jälkeen tavoitteena on laatia kokonaan uusi elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma.

Säännöllisen valvonnan tarkastussuunnitelmassa tarkastuskohteet luokitellaan VATI-luokituksen mukaisesti. Jokaiselle tarkastuskohteelle määritellään tarkastustiheystarve Ruokaviraston tarkastustiheysohje (”Elintarvikehuoneiston riskiluokitus ja valvontatarpeen määrittäminen” 10503/2) huomioiden. Tarkastustiheysohjeessa on huomioitu toiminnan luonne ja laajuus. Mikäli tarkastustiheys poikkeaa Ruokaviraston suosituksesta, perustellaan se dokumentoidusti. Tarkastustiheysohjeesta poikkeaminen voi johtua esim. siitä, että valvontakohteen toiminta poikkeaa oleellisesti Ruokaviraston ohjeistuksesta. Kohteille, jotka aloittavat toiminnan valvontasuunnitelman hyväksymisen jälkeen, määritellään tarkastustiheys Ruokaviraston ohjeistuksen mukaisesti. Mikäli suunnitelman mukainen tarkastus jää vuoden aikana tekemättä, voi tarkastuksen siirtää seuraavalle vuodelle ja vastaavalla tavalla tarkastuksen voi myös aikaistaa edelliselle vuodelle. Mikäli tarkastaja on saanut työsuunnitelmansa mukaiset valvontatarkastukset tehtyä, tarkastellaan koko elintarvikevalvonnan tilannetta ja suunnataan tarkastuksia myös toisen tarkastajan vastuualueille riskiperusteisesti.

Vastuu elintarvikkeen turvallisuudesta ja laadusta on elintarvikealan toimijoilla, jolla on velvoite seurata toimintaansa ja tuotteitaan omavalvonnassaan. Viranomaisvalvonnalla pyritään varmistamaan, että omavalvonta on toimivaa ja elintarvikkeen turvallisuus, jäljitettävyyys ja muu määräystenmukaisuus toteutuvat kaikissa tuotanto-, jalostus- ja jakeluvaiheissa.

2.2 Valvontakohteiden kartoitus ja tarkastuksen määrittely

2.2.1 Valvontakohteet

Elintarvikevalvontaan kuuluvat valvontakohteet on rekisteröity ympäristöterveydenhuollon yhteiseen valtakunnalliseen tietojärjestelmään VATI:in. VATIn rinnalla käytössä on edelleen edellinen kuntajärjestelmä TerveKuu, mutta sen tietoja ei enää ylläpidetä. TerveKuu mahdollistaa valvonnan historiatietojen selauksen.

Elintarvikevalvontakohteet on jaettu kullekin elintarvikevalvontaa tekeväälle tarkastajalle pääasiallisesti VATI-toimintatyypeittäin esim. kala-alan ja liha-alan valmistus, leipomotuotteiden valmistus ja elintarvikkeiden vähittäismyynti. Tarjoilupaikat on jaettu elintarvikevalvontaa tekeville tarkastajille käyttäen postinumeroiden mukaista alueellista jakoa. Jokainen tarkastaja huolehtii kohteidensa valvonnasta ja ohjauksesta sekä valvontakohderekisterin ajantasaisuudesta. Myös varahenkilöt on määritelty. Uusille tarkastajille laaditaan suunnitelmalliset perehdytysohjelmat.

2.2.2 Valvontakohteiden hyväksymis- ja ilmoitusmenettely

Elintarvikealan toimijan on tehtävä kirjallinen ilmoitus toiminnastaan elintarvikevalvontaviranomaiselle 4 viikkoa ennen toiminnan aloittamista tai olennaista muuttamista. Toiminnan saa aloittaa, jos elintarvikehuoneisto täyttää lainsäädännön sille asettamat vaatimukset. Ilmoitus koskee myös niitä ns. virtuaalielintarvikehuoneistoja, joilla ei ole varsinaista huoneistoa elintarvikkeiden käsittelyä varten. Elintarvikevalvontaviranomainen käsittelee saapuneet elintarvikehuoneistoilmoitukset ja antaa todistuksen tietojen rekisteröinnistä.

Elintarvikealan toimijan, joka käsittelee eläimistä saatavia elintarvikkeita ennen vähittäismyyntiä, on haettava elintarvikehuoneiston hyväksymistä laitokseksi. Valvontaviranomainen ratkaisee asian 60 vuorokauden kuluessa asian vireille tulosta, ellei asian laajuus, hakemuksen puutteellisuus tai muu erityinen syy edellytä asian pitempää käsittelyä. Laitoksen vaatimuksenmukaisuuden selvittäminen edellyttää tarkastuskäyntiä. Laitoksen hyväksymisestä tai ehdollisesta hyväksymisestä tehdään päätös. Toiminnan laitoksessa saa aloittaa, jos laitos täyttää lainsäädännön sille asettamat vaatimukset.

Uusien idättämöiden tulee hakea alkutuotannon hyväksyntää, mutta muutoin alkutuotantopaikasta ja siellä harjoitettavasta toiminnasta riittää ilmoitus kunnan valvontaviranomaiselle. Elintarvikevalvonnan piiriin on vuoden 2017 aikana tullut hyönteisten käyttö elintarvikkeena.

Ympäristöterveydenhuolto neuvoo, ohjaa ja opastaa hyväksymis- ja ilmoitusmenettelyissä. Sähköinen asiointi on käytössä ja sitä kehitetään edelleen.

2.2.3 Elintarvikevalvontakohteiden suunnitelmalliset valvontatarkastukset

Ruokaviraston ohjeen 10503/2 riskiluokituksissa on huomioitu keskimääräisesti toiminnan luonteeseen ja laajuuteen perustuvaa riskiä ja se sisältää suositeltavan tarkastustiheyden ja tarkastuskertaan käytet-

tävän ajan valvontakohteittain. Mikäli Ruokaviraston tarkastustiheysohjeesta poiketaan, on poikkeusperusteet kirjattu tarkastajien omiin tarkastussuunnitelmiin.

Elintarvikevalvontakohteiden tarkastussuunnitelma on laadittu valvontakohtetyypeittäin ja valvontakohteittain. Tarkastussuunnitelmasta käy esille valvontaresurssien kohdentaminen ja valvonnan kattavuus kohtetyypeittäin. Tarkastussuunnitelma perustuu valvontatarpeeseen. Tarkastusten priorisointia tehdään tarvittaessa toimintakauden aikana. Tarkastussuunnitelmassa on huomioitu uusintatarkastustarve. Lisäksi henkilöresursseissa on huomioitu keskimääräinen matkoihin ja valmistautumiseen kuluva aika. Suunnitelmallisiin tarkastuksiin tarvitaan 1,5 htv. Suunnitelmallisen valvonnan lisäksi elintarvikevalvonnan tehtäviä ovat mm. uusien elintarvikehuoneistojen ilmoitus- ja lupakäsittelyt, toimijanvaihdosilmoitusten käsittelyt, ennakkolausunnot, valvontaprojektit, elintarvikkeisiin liittyvien valitusten ja ruokamyrkytyspäilyilmoitusten käsittely sekä toimijoiden neuvonta ja ohjaus. Matkat tarkastuskohteisiin, kokouksiin ja koulutuksiin vievät huomattavan osan työajasta. Asiakasvalituksiin ja ruokamyrkytyspäilyihin liittyvät tarkastukset priorisoidaan säännöllisen valvonnan tarkastuksien edelle.

Alkutuotantopaikkojen kartoitus ja rekisteröinti on toteutettu vuosien 2017 ja 2018 aikana. Alkutuotannon tarkastukset kohdennetaan vuonna 2020 vesiviljelyn ja kalastuksen valvontaan. Alkutuotannon tarkastusten osalta sovelletaan Ruokaviraston ohjetta 10507 koskien tarkastustiheyttä ja tarkastusten tekoa.

2.2.4 Omavalvonnan valvonta

Elintarvikelain 23/2006 mukaisesti kaikilla elintarvikealan toimijoilla on oltava kirjallinen omavalvontasuunnitelma, jota tulee toteuttaa ja sen toteutumisesta tulee pitää kirjaa. Alkutuotantopaikkojen tulee pitää toiminnoistaan omavalvontakirjanpitoa. Omavalvonnalla toimija pyrkii varmistamaan, että elintarvikkeet ovat turvallisia ja elintarvikelainsäädännön vaatimusten mukaisia. Toimijan on tunnistettava omaan toimintaansa ja käsittelemäänsä elintarvikkeeseen liittyvät elintarviketurvallisuutta vaarantavat tekijät ja huolehdittava niiden hallinnasta.

Toimijan on huolehdittava välttämättömien omavalvontaan kuuluvien näytteiden tutkimisesta. Näytteitä tutkiva laboratorio on oltava tiedossa, ja sen tulee olla asianmukaisesti hyväksytty tekemään pyydettyjä tutkimuksia. Valvontaviranomainen voi määrätä omavalvontasuunnitelman täydennettäväksi, korjattavaksi tai muutettavaksi, jos suunnitelma ei ole riittävä terveysvaarojen estämiseksi, vähentämiseksi tai poistamiseksi. Tarkastusten yhteydessä valvotaan omavalvonnan toimivuutta ja kattavuutta. Elintarvikealan toimijoille annetaan neuvoja, ohjeita ja tarvittaessa kehoituksia suunnitelman toimivuuden tehostamista varten. Omavalvonnan toimivuuden varmistamiseksi voidaan ottaa myös viranomaisvalvontanäytteitä.

2.2.5 Tarkastusten toteutus ja hallinnolliset pakkokeinot

Tarkastus on määritelty valvonta-asetuksessa (EY) 882/2004 minkä tahansa elintarvikkeita koskevan näkökohdan tutkimiseksi niin, että voidaan todeta täyttyvätkö lainsäädännölliset vaatimukset. Tarkastukset pyritään tekemään pääsääntöisesti ennalta ilmoittamatta. Tarkastuksen luonteen ja ajankäytön

hallinnan takia tarkastusajasta voidaan sopia myös ennakkoon. Tarkastus voi koskea myös pelkkiä omavalvonta-asiakirjoja ja tarkastus voidaan tehdä ympäristöterveydenhuollossa.

Elintarvikehuoneistojen valvonta sisältää elintarvikelain ja Euroopan yhteisön lainsäädännön mukaisia tehtäviä. Tarkastukset pyritään tekemään silloin, kun kohteessa on toimintaa. Joissakin tapauksissa tarkastukset on tarpeellista tehdä virka-ajan ulkopuolella esim. viikonloppuisin, iltaisin tai aamuisin (tuotantolaitokset, yleisötapahtumat jne.). Tarkastukseen kuuluu valmistautuminen (kohteen aikaisempiin valvontatietoihin perehtyminen jne.), tarkastus, tarkastuskertomuksen laadinta ja kirjaukset tietojärjestelmään. Tarkastukset voivat sisältää myös näytteenottoa ja mittauksia, joiden avulla arvioidaan kohteen, kohteessa harjoitettavan toiminnan ja tuotteiden turvallisuutta sekä määräystenmukaisuutta.

Kohteiden suunnitelmallisia valvontatarkastuksia tehdään Ruokaviraston Oiva- arviointiohjeita soveltaen tavoitteena, että koko valvontakohteen toimintaa, tuotantotiloja, tuoteturvallisuutta ja omavalvonnan toimivuutta tarkastetaan vähintään kerran valvontajakson (3 vuotta) aikana. Omavalvontasuunnitelma tarkastetaan aina vähintään valvontakohteen ensimmäisellä tarkastuksella sekä toimijan vaihtumisen jälkeisellä ensimmäisellä tarkastuksella. Tarkastuksissa hyödynnetään Ruokaviraston ohjeita. Valvontatietojen julkistamisesta on säädetty elintarvikelain muutoksessa (352/2011) ja ohjeistettu Evi-ran määräyksessä 1/2013: ”Elintarviketurvallisuusviraston määräys elintarvikevalvontaviranomaisen ilmoitus- ja tiedonantovelvollisuuden toteuttamistavasta ja valvontatietojen julkistamisesta”. Säännöllisen ja suunnitelmallisen valvonnan tarkastusten lisäksi tarkastuksia tehdään ruokamyrkytys selvitysten yhteydessä, asiakasvalitustapauksissa ja laitoksia hyväksyttäessä. Tarkastussuunnitelmaan kuulumattomia tarkastuksia on mahdollista tehdä, mikäli on perusteltua syytä epäillä elintarviketurvallisuusris- kien kasvaneen valvontakohteessa.

Ilmoitetun elintarvikehuoneiston toiminnan aloittamisen yhteydessä tehtävä ensimmäinen tarkastus tehdään yleensä 1, 3 tai 6 kuukauden kuluessa ilmoitetun toiminnan alkamisesta. Tarkastus voidaan tehdä myös ennen toiminnan aloittamista, jos on syytä epäillä, että elintarviketurvallisuus tai kulutta- jansuoja saattaa vaarantua. Ensimmäisen tarkastuksen pääasiallinen tarkoitus on selvittää elintarvike- huoneiston toimintaedellytykset mm. tilojen, laitteiden ja omavalvontasuunnitelman tarkastamisen avulla.

Ensimmäisen tarkastuksen ajankohtaan vaikuttaa toiminnan luonne ja laajuus seuraavasti:

- mikäli elintarvikehuoneistossa valmistetaan, myydään, tarjoillaan, säilytetään, kuljetetaan tai muuten käsitellään pakkaamattomia helposti pilaantuvia elintarvikkeita, tarkastus pyritään toteuttamaan kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta
- mikäli elintarvikehuoneistossa valmistetaan, myydään, tarjoillaan, säilytetään, kuljetetaan tai muuten käsitellään pakkaamattomia ei-helposti pilaantuvia elintarvikkeita, tarkastus pyritään toteuttamaan kolmen kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta
- mikäli elintarvikehuoneistossa valmistetaan, myydään, säilytetään tai muuten käsitellään aino- astaan pakattuja elintarvikkeita, jotka eivät säilykseen vaadi kylmä- tai kuumasäilytystä, tar- kastus pyritään toteuttamaan kuuden kuukauden kuluttua toiminnan aloittamisesta

Valvonnassa käytetään hallinnollisia pakkokeinoja silloin, kun elintarvikealan toimija ei ryhdy tar- vittaviin toimenpiteisiin elintarvikemääräysten noudattamiseksi annetuista kehotuksista huolimatta, tai mikäli toiminta selkeästi vaarantaa elintarviketurvallisuutta. Hallinnollisia pakkokeinoja koskevat

säännökset ovat elintarvikelain 7 luvussa. Pakkokeinoja ovat mm. määräys, kieltö, uhkasakko, teettämis- ja keskeyttämisuhka ja elintarvikehuoneiston hyväksynnän/rekisteröinnin peruuttaminen. Ympäristöterveydenhuollossa on käytössä hallinnollisten pakkokeinojen prosessia varten Ruokaviraston ohjeiden lisäksi oma toimintaohje. Toimivalta on määritelty toimintasäännössä.

2.2.6 Valvontakirjanpito

Valvontakohteen tarkastuksesta laaditaan hallintolain 434/2003 mukainen tarkastuskertomus, josta ilmenee tarkastuksen peruste, tarkastetut asiat ja tarkastuksella tehdyt havainnot ja epäkohdat, epäkohdan korjaamiseksi vaaditut toimenpiteet ja sovellettu lainsäädäntö. Tarkastuskertomuksessa määritetään toimijalle osoitetut korjaavat toimenpiteet ohjauksena, neuvontana tai kehotuksena. Hallinnollisin pakkokeinoin on mahdollista antaa myös määräyksiä toimijoille. Tarkastuskertomus toimitetaan tarkastuskohteeseen tai toimijalle sekä muille asianosaisille.

Kaikki valvontakohteita koskevat tapahtumat, kuten elintarvikehuoneistoilmoitusten rekisteröintitiedot, laitosten päätökset, tarkastuskertomukset, asiakasvalitukset ja muut yhteydenotot tallennetaan ympäristöterveydenhuollon yhteiseen tietojärjestelmään VATIin. Järjestelmä muodostaa myös valvontakohteelle lähetettävät asiakirjat, kuten tarkastuskertomuksen. Kohteiden asiakirjat säilytetään ympäristöterveydenhuollon arkistossa. Vuoden 2019 alusta käyttöönotetun ympäristöterveydenhuollon yhteinen tietojärjestelmän (VATI), kehittämistyö tulee vaatimaan jonkin verran elintarvikevalvonnan resursseja. Myös järjestelmän häiriöiden todettiin vuoden 2019 aikana haittaavan merkittävästi valvontatyötä.

2.3 Elintarvikevalvonnan painopistealueiden määrittäminen

Elintarvikevalvonnan painopistealueiden määrittämisen lähtökohtana on ympäristöterveydenhuollon yhteinen valtakunnallinen valvontaohjelma vuosille 2020–2024 ja elintarvikeketjun monivuotinen kansallinen valvontasuunnitelma (VASU 2015-2020 ja sen päivitykset). Kuopion elintarvikevalvonnan teemana on yhdenmukainen valvonta ja yhteistyö sekä valvonnan laadun ja vaikuttavuuden kehittäminen. Elintarvikevalvonnan laatujärjestelmää kehitetään edelleen. Elintarvikevalvonnan yhdenmukaistamista kehitetään vuorovaikutteisella tiimityöskentelyllä ja suunnitelmallisia pariauditointeja hyödyntämällä. Alueen valvontayksiköiden välistä ja eri viranomaisten välistä yhteistyötä pyritään edistämään.

Ruokaviraston elintarvikeketjun monivuotisessa kansallisessa valvontasuunnitelmassa vuoden 2020 päivityksessä on tuotu esille myös seuraavat **toimenpiteet/painopistealueet**, jotka huomioidaan Kuopion elintarvikevalvonnan toiminnassa:

- **VASU 2021 –painopistesuunnittelu –työhön osallistuminen**
 - Painopisteiden suunnittelukokoukset ja työpajat. Ruokavirasto koordinoi suunnittelutyön ja siihen tarvittavat tapaamiset. Kunnallisia valvontayksiköitä, aluehallintovirastoja ja muita elintarvikeketjun viranomaisia pyydetään huomioimaan tapaamisiin osallistumisen mahdollisuus resursseissaan.
- **Valvonnan toimenpiteiden loppuunsaattaminen**

- Kunnalliset valvontayksiköt varmistavat, että C- ja D- Oiva-arvioinnin jälkeen suoritetaan tarpeelliset toimenpiteet. C- ja D-arvioinneissa annetaan määräaika epäkohtien korjaamiselle, asioiden korjaaminen varmistetaan uusintatarkastuksilla. D-arvioinneissa vaatimusten noudattaminen varmistetaan hallinnollisilla pakkokeinoilla. Epäkohdat ja tehdyt korjaavat toimenpiteet kirjataan tarkastuskertomuksiin.
- **Valvontatulosten perusteella elintarviketurvallisuutta ja kuluttajien tiedonsaantia heikentävien asioiden painottaminen tarkastussuunnitelmissa.**
 - Seuraavat oivarivit tarkastetaan suunnitelman mukaisesti tarkastettavissa kohteissa muiden suunniteltujen tarkastettavien asioiden lisäksi:
 - § Kunnossapito (oivarivit 2.2 ja 2.3)
 - § Puhtaanapito (oivarivit 3.1 ja 3.2)
 - § Markkinointi (oivarivi 13.3)
 - Valtakunnallinen suolan- ja ravintoarvomerkintöjen valvontaprojekti
 - § Tulosten raportointi ja hyödyntäminen
 - Luonnonmukainen tuotanto
 - § Petosten valvonnan ja torjunnan valmiuden kehittäminen 2020-2022
 - § Luomu Oiva-rivit tarkastetaan suunnitelman mukaisesti tarkastettavissa kohteissa muiden suunniteltujen tarkastettavien asioiden lisäksi.
 - Valvonnan kohde- ja vaatimuskattavuuden varmistaminen – elintarvikeparanteiden valvonta
- **Valvontaohjelmien toteuttamiseen osallistuminen sovitun roolituksen mukaisesti**
 - Eläimistä saatavien elintarvikkeiden vierasainevalvontaohjelma
 - Kasvinsuojeluainejäämien valvontaohjelma
 - Kontaminanttien valvontatutkimukset
 - Muuntogeenisten elintarvikkeiden valvontaohjelma
 - Oliiviöljyn valvontaohjelma
 - Salmonella-, kampylobakteeri-, EHEC- ja Finres-Vet –valvontaohjelmat
 - Siipikarjan vesipitoisuuden valvonta
- **Sähköisten työkalujen kehittäminen**
 - VATIn jatkuva kehittäminen
 - § Vatin kehittämisryhmä

2.4 Näytteenotto- ja tutkimussuunnitelma

Valvontaviranomaisen ottamien näytteiden tutkimustuloksilla selvitetään omavalvonnan toimivuutta sekä tuotteiden mikrobiologista, kemiallista ja fysikaalista turvallisuutta sekä määräystenmukaisuutta.

Mikrobiologisessa näytteenotossa ja tutkimuksissa huomioidaan komission asetus elintarvikkeiden mikrobiologisista vaatimuksista (EY) 2073/2005 ja Ruokaviraston ohje (Elintarvikkeiden mikrobiologinen näytteenotto ja analyysit, Ohje elintarvikevalvontaviranomaisille 10502/2). Elintarvikkeiden laatuun liittyvien viranomaistutkimusten painopiste suunnataan yksittäisten näytteiden tutkimisen sijaan kansallisesti, alueellisesti tai paikallisesti toteutettaviin projekteihin.

Ympäristöterveydenhuolto laatii vuosittain riskiperusteisen suunnitelman viranomaisnäytteenotosta omavalvonnan toimivuuden valvomiseksi. Viranomaisnäytteenottoa kohdennetaan kohdetyyppien riskitason ja kohteista saatujen kokemusten mukaan pistokoeluontoisesti. Elintarvikehuoneistojen ja laitosten itse toteuttama omavalvontanäytteenotto huomioidaan omavalvonnan valvontanäytesuunnitelmassa. Viranomaisella on mahdollisuus myös suunnitelmaan kuulumattomien omavalvonnan valvontanäytteiden ottoon perustellusta syystä (esim. epäily elintarvikkeen laadusta tai tuotantohygieniasta). Ympäristöterveydenhuollon näytteenotto- ja tutkimusohjelmaan kuuluvat myös kansalliset valvontaohjelmat, kuten salmonella- ja vierasainevalvontaohjelma.

Toimintavuoden 2020 aikana ympäristöterveydenhuolto toteuttaa kartoitusprojekteja, mikäli valvonnan kautta tulee esiin merkittäviä epäkohtia, laajamittaisia epidemiaepäilyjä tms. Lisäksi osallistutaan Ruokaviraston ohjaamiin tutkimusohjelmiin kuten vuosittain toistuva vierasainevalvonta (maito, hunaja, kasvikset jne).

Ruokamyrkytys- ja asiakasvalitustapauksissa näytteenotto käynnistetään kiireellisenä, mikäli elintarvikkeen epäillään olevan ruokamyrkytyksen, infektion, vierasaineen lähde tai muun terveysvaaratilanteen aiheuttaja. Epäilystä elintarvikkeesta ja vastaavaa erää olevasta tuotteesta sekä tuotteeseen käynteistä raaka-aineista pyritään ottamaan mahdollisimman kattavat näytteet epäilyn todentamiseksi. Näytteenottoa voidaan tällöin kohdentaa myös tuotantotiloihin ja -laitteisiin.

Näytteet tutkitaan Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy:n laboratoriossa. Laboratorio on FINAS – akkreditoitu (T047). Mikäli tutkituissa omavalvonnan valvontatutkimuksissa todetaan huonoja tuloksia, ilmoitetaan tuloksesta toimijalla välittömästi ja otetaan uusintanäyte tai toimijaa velvoitetaan huolehtimaan tarvittavista uusintanäytteistä. Toimijaa myös velvoitetaan tarkistamaan omavalvontaa epäkohdan suhteen ja ryhtymään korjaaviin toimenpiteisiin.

2.5 Terveysvaaratilanteet ja takaisinvedot

Terveysvaaralla tarkoitetaan mitä tahansa biologista, kemiallista tai fysikaalista tekijää tai tilaa, joka saattaa vaarantaa elintarvikkeen turvallisuuden (elintarvikelaki 6 §, 8 §). Kunnan on selvítettävä alueellaan ilmenevät elintarvikkeisiin liittyvät terveysvaaratilanteet. Tällaisia ovat ruokamyrkytykset ja muut elintarvikevälitteiset vaaratilanteet. Laboratorioiden on ilmoitettava viivytyksettä sekä toimeksiantajalleen että toimeksiantajaa valvovalle viranomaiselle tieto terveysvaaraan viittaavista tutkimustuloksista (elintarvikelaki 40 ja 45 §).

Vastuu elintarvikkeen turvallisuudesta on ensisijaisesti elintarvikealan toimijalla. Kun toimija katsoo tai sillä on syytä epäillä, että sen maahantuoma, tuottama, jalostama, valmistama tai jakelema elintarvike ei ole elintarvikkeiden turvallisuutta koskevien määräysten mukainen, sen on käynnistettävä välittömästi menettelyt kyseisen elintarvikkeen poistamiseksi markkinoilta. Jos tuote on jo ehtinyt kulutta-

jalle, toimijan on tehokkaalla ja täsmällisellä tavalla ilmoitettava asiasta myös kuluttajalle. Toimijan on lisäksi viivytyksettä ilmoitettava asiasta valvontaviranomaiselle ja Ruokavirastolle. Jos toimija ei noudata velvollisuuttaan takaisinvedossa, on valvontaviranomaisen ryhdyttävä toimenpiteisiin terveydelle vaarallisten erien poistamiseksi markkinoilta. Terveysvaaratilanteet ja niiden johdosta tehdyt selvitykset ja toimenpiteet kirjataan valvontatietojärjestelmään.

Valvontaviranomainen ilmoittaa aluehallintoviranomaiselle ja Ruokavirastolle todetuista terveysvaaroista sekä sellaisista valvonnassa esille tulleista seikoista, joilla voi olla vaikutusta elintarvikkeiden turvallisuuteen (elintarvikelaki 52 §).

2.5.1 Ruokamyrkytyssepidemioiden selvittäminen

Ruokamyrkytyssepidemian selvittämistoimenpiteet käynnistetään viipymättä ja tapauksen selvittämisessä käytetään olevaa toimintaohjetta. Lisätiedot varautumisesta ruokamyrkytystapausten selvittämiseen ja muihin elintarvikkeissa ilmeneviin terveysvaaroihin käy selville ympäristöterveydenhuollon valvontasuunnitelman yleisessä osassa, kohdassa 1.5.2.

2.6 Elintarvikevalvontasuunnitelman toteutumisen seuranta

Elintarvikevalvonnan seuranta hyödynnetään paikallisen valvonnan kehittämisessä, valvonnan jatkuvuuden varmistamisessa ja uusien suunnitelmien laadinnassa. Oman sisäisen seurannan lisäksi otetaan huomioon myös ulkopuolisten tekemät arvioinnit kunnan valvonnasta. Tällaisia ovat esim. aluehallintoviraston arviointi- ja ohjauskäynnit ja Euroopan komission pääosasto DG SANTEn tekemät yleis- ja erityistarkastukset.

Valvontasuunnitelman toteutumista seurataan koko vuoden reaaliajassa yksikön sisäisesti ja kaupungin kolmannesvuosiseurannalla. Valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi kokonaisuudessaan tehdään vuosittain maaliskuun loppuun mennessä. Arviointi toteutetaan valvontasuunnitelma-asetuksen (665/2006) mukaisesti. Arvioinnissa käsitellään ainakin tarkastusten määrä valvontakohdetyypeittäin, tarkastusten kattavuus, näytteiden määrä valvontakohdetyypeittäin ja valvonnasta saatujen tulojen kohdentuminen. Toteutunutta valvontaa verrataan valvontasuunnitelmaan ja arvioidaan valvonnan tehokkuutta, voimavarojen riittävyyttä ja valvonnan kohdentumista. Valvonnan vaikuttavuutta arvioidaan seuraamalla OIVA-valvontatulosten kehittymistä ja todettujen elintarvikevälikkeiden tautitapausten määrää. Ympäristö- ja rakennuslautakunta tekee toteutumisen arvioinnista erillisen päätöksen. Päätös toimitetaan tiedoksi Itä-Suomen aluehallintovirastoon.

3 Terveydensuojelun valvontasuunnitelma

3.1 Yleistä

Terveydensuojelun valvonnalla tarkoitetaan terveydensuojelulain nojalla tehtävää valvontaa. Terveydensuojelulain tarkoituksena on väestön ja yksilön terveyden ylläpitäminen ja edistäminen sekä ennalta ehkäistä, vähentää ja poistaa sellaisia elinympäristössä esiintyviä tekijöitä, jotka voivat aiheuttaa terveyshaittaa. Terveydensuojelulaissa terveyshaitalla tarkoitetaan ihmisessä todettavaa sairautta, muuta terveydenhäiriötä tai sellaisen tekijän tai olosuhteen esiintymistä, joka voi vähentää väestön tai yksilön elinympäristön terveellisyyttä. Terveyshaittoja voi syntyä esimerkiksi talousveden ja uimaveden huonosta laadusta, puutteellisesta hygieniasta sekä asuntojen, koulujen ja julkisten tilojen sisäilmaongelmien seurauksena. Terveydensuojelun valvontaa toteutetaan tekemällä tarkastuksia ja mittauksia sekä ottamalla näytteitä, antamalla neuvoja ja ohjeita.

Kunnan on laadittava ja hyväksyttävä säännöllistä valvontaa koskeva terveydensuojelun valvontasuunnitelma. Valvonnan tulee olla laadukasta, riskiperusteista ja terveyshaittoja ehkäisevää. Kunnan valvontasuunnitelmassa tulee ottaa huomioon valtakunnallinen valvontaohjelma paikallisten tarpeiden mukaisesti. Valvontasuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa. Tavoitteena on yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa ja saattaa toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta sekä valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistaa rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään elinympäristön terveellisyyttä. Terveydensuojelun valvontasuunnitelmaan laatimista ohjaavat terveydensuojelulaki ja valtakunnallinen terveydensuojelun valvontaohjelma.

Valvontasuunnitelmaan sisältyvän säännöllisen ja suunnitelmallisen valvonnan lisäksi on otettava huomioon toiminnan kehittäminen, muu kunnan tehtävänä oleva terveydensuojelulain tarkoittama toiminta sekä siihen varattava henkilöresurssi ja työaika. Tällaista muuta ei suunnitelmallista toimintaa ovat mm.:

- ilmoitusten ja hakemusten käsittely
- häiriötilannesuunnitelmien laatiminen ja yhteensovittaminen mm. kunnan suunnitelman kanssa sekä häiriötilanteiden harjoittelu
- epidemiaselvitykset
- asumisterveysasiat
- asiakasyhteydenotot sekä niihin liittyvät selvitykset ja valvontatoimet
- sidosryhmäyhteistyö ja lausunnot muille viranomaisille
- toimiminen terveydensuojeluasioiden asiantuntijana, neuvojana ja ohjaajana

Terveydensuojelua valvotaan yhteydenottojen perusteella ilmoitusvelvollisten toiminnanharjoittajien lisäksi myös muissa kohteissa. Asiakasyhteydenotot sekä valvonta- ja terveyshaittaepäilyt ovat ensisijaisia suhteessa suunnitelmalliseen valvontaan, sillä yleensä niiden taustalla voi olla mahdollinen terveyshaitta.

Matkat tarkastuskohteisiin, kokouksiin ja koulutuksiin vievät osan työajasta.

3.2 Suunnitelmallisen valvonnan kohteet

Terveydensuojelulaissa on määritelty toiminnat, joista tulee tehdä terveydensuojeluviranomaiselle ilmoitus tai hakea toiminnan hyväksymistä. Talousvettä toimittavan laitoksen, jolla on omaa veden tuotanto tai käsittelyä on haettava toimintansa hyväksymistä kunnan terveydensuojeluviranomaiselta.

Terveydensuojelulain 13 §:n mukaiset toiminnat ovat ilmoituksenvaraisia ja ne kuluvat pääsääntöisesti suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Kohteet, joissa oleskelu on lyhytaikaista ja jotka todennäköisesti eivät aiheuta terveystahaitta eivät enää ole ilmoitusvelvollisia. Terveydensuojeluviranomaisella on kuitenkin mahdollisuus riskinarvioinnin perusteella pyytää ilmoitus ja ottaa toiminta suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Ilmoituksen tekijälle annetaan todistus ilmoituksen vastaanottamisesta ja ilmoituksen tiedot kirjataan tietojärjestelmään. Viranomaisen arvioi toiminnan luonteen ja laajuuden sekä kuuluuko toiminta suunnitelmallisen valvonnan piiriin. Toiminnan riskinarvioinnin perusteella arvioidaan mahdollisen tarkastuksen ajankohta. Ilmoitus on tehtävä myös silloin, kun toiminta muuttuu olennaisesti. Toiminnanharjoittajan vaihtumisesta on myös ilmoitettava. Toiminnanharjoittajalle voidaan antaa kiellotoja ja määräyksiä, jotka ovat välttämättömiä terveystahaitan poistamiseksi tai sen ehkäisemiseksi terveydensuojelulain 51 §:n mukaisesti.

Jos toiminta voi vaikuttaa haitallisesti elinympäristöön, kuullaan niitä asianosaisia, joihin vaikutukset voivat kohdistua. Ilmoituksesta annetaan tarvittaessa tieto rakennusvalvontaviranomaiselle. Majoituliikettä koskevasta ilmoituksesta sekä mahdollisesta tarkastuskäynnistä tällaiseen huoneistoon annetaan tieto poliisille sekä alueen pelastusviranomaiselle.

Mikäli pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävään tilaan perustetaan toiminta, joka on terveydensuojelulain mukaan ilmoitusvelvollista, on toiminnasta tehtävä ilmoitus terveydensuojeluviranomaiselle. Ilmoituksen tekijälle voidaan antaa ohjeita ja neuvoja. Ilmoituksen käsittelystä peritään terveydensuojelulain mukainen maksu. Toimintaa valvotaan suunnitelmallisesti vain asiakirjatarkastuksina. Kotirauhan piiriin kuuluvana tilana ei pidetä sellaista tilaa, jossa on erillinen sisäänkäynti ja tilaa ei käytetä vakituiseen asumiseen. Pysyväisluonteiseen asumiseen käytettävät tilat voidaan tarkastaa tilanhaltijan tai omistajan (toiminnanharjoittajan aloitteesta). Tarkastus voidaan tehdä tilanhaltijan tai omistajan suostumuksella, jos se on välttämätöntä terveystahaitan selvittämiseksi. Suostumusperusteisen tarkastustoimen edellytyksenä on se, että toimi on välttämätön sen selvittämiseksi, aiheutuuko asunnossa oleskeleville tai naapurille terveystahaitta.

3.3 Tarkastusten sisällön määrittely

Terveydensuojelulain mukaisen tarkastuksen tavoitteena on selvittää, aiheutuuko toiminnasta terveystahaitta tai esiintyykö tarkastuskohteessa sellaisia tekijöitä ja olosuhteita, joiden vuoksi terveystahaitta voi syntyä. Tarkastukset tehdään pääasiassa aistinvaraisin menetelmin. Mittauksia ja näytteidenottoa tehdään tarvittaessa. Mikäli tarkastuksessa todetaan puutteita toiminnassa tai olosuhteissa, voidaan antaa haitan estämiseksi ja tilanteen korjaamiseksi ohjeita, kehotuksia tai määräyksiä.

3.4 Terveydensuojelulain valvontakohteet ja tarkastusten tarkempi määrittely

Valvontakohteet on kirjattu ympäristöterveydenhuollon tietojärjestelmään. Tarkastuksessa arvioidaan kohteiden vaatimustenmukaisuus eli täyttääkö kohde terveydensuojelulain sille asettamat vaatimukset ja/tai terveydensuojeluviranomaisen sille asettamat muut vaatimukset. Suunnitelmallinen tarkastustoiminta kohdentuu terveydensuojelulain 13 §:n ja 18 a §:n mukaisiin ilmoitusvelvollisiin kohteisiin ja terveydensuojelulain 18 §:n mukaisiin hyväksynnän tarvitsemiin talousvettä toimittaviin laitoksiin. Valvonnassa käytetään hyväksi Valviran julkaisemia ohjeita ja tarkastuslomakepohjia. Riskinarvioinnin perusteella valvoja valitsee lomakkeelta tarkastettavat asiakokonaisuudet. Taulukossa 3.1 on esitetty valvontakohdetyypit ja tarkastusten sisällöt.

Tarkastuksista laadittava tarkastuskertomus toimitetaan tarkastuskohteeseen sekä muille asianosaisille. Tarkastustiedot kirjataan ympäristöterveydenhuollon tietojärjestelmään. Tietojärjestelmään kirjataan myös näytteenotot ja yhteydenotot ym. tapahtumat. Asiakirjat säilytetään ympäristöterveydenhuollon arkistossa.

Terveydensuojelun valvontakohteisiin kohdistuu usein useampien ympäristöterveydenhuoltolakien valvontatoimia, jolloin tarkastus voi sisältää muidenkin ympäristöterveydenhuollon lakien mukaisia toimenpiteitä.

Valvontakohteita koskevat asiakasvalitukset selvitetään valituksen vakavuus huomioon ottaen mahdollisimman nopeasti.

Taulukko 3.1. Valvontakohdetyypin tarkastusten yleinen sisältö

Kohdetyypit	Tarkastuksella huomioidaan:
Julkinen majoitushuoneisto <ul style="list-style-type: none"> · hotellit · matkustajakodit ja muu majoitus · leirikeskukset tai vastaavat majoituskohteet 	<ul style="list-style-type: none"> · vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä · omavalvonta · onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu · yleinen siisteys, siivousohjelma ja välineet · rakenteiden ja pintojen kunto ja ylläpito · varustelutaso · majoitustilat, yleiset tilat, käymälät ja pesu- ja saunatilat · sisäilman laatu ja ilmanvaihto · toiminnan aiheuttama melu · asiakasmäärät · tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen · harjoitettavan toiminnan laatu · käytettävän talousveden laatu · jätehuollon järjestelyt

<p>Yleinen uimahalli, uima-allas, uimala, tai kylpylä</p> <ul style="list-style-type: none"> · uimahalli · uima-allas, uimala · kylpylät ja vesipuistot 	<ul style="list-style-type: none"> · vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä · omavalvonta · onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu · henkilöstön allasvesihygieeninen osaaminen · valvontatutkimusohjelma ja sen toteuttaminen · tulosten ja poikkeamien raportointi terveydensuojeluviranomaiselle · onko poikkeamien johdosta ryhdytty toimenpiteisiin · allasveden laatuvaatimusten täyttymisen seuranta · ovatko vedenlaatutulokset asiakkaiden nähtävillä · vedenpuhdistuslaitteiden toiminta, niiden huolto ja käyttötarkkailu · ilmanvaihto ja sisäilman laatu · yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt · sauna- ja pesutilat · kalusteiden ja pintojen kunto · jätehuollon järjestelyt · kemikaalien käsittely ja varastointi · asiakasmäärät ja kirjanpito niistä
<p>Yleinen uimaranta</p> <ul style="list-style-type: none"> · Asetuksen (177/2008) mukainen uimaranta · muu yleinen uimaranta 	<ul style="list-style-type: none"> · vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä · omavalvonta · onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu · uimarannan siivous ja jätehuolto · yleiseen käyttöön tarkoitetut käymälät ja pukeutumistilat · ovatko vedenlaatutulokset asiakkaiden nähtävillä ilmoitustaululla · kieltotaulu, jolla kielletään koirien ja muiden kotieläinten oleskelu uimarannalla · riskit uimaveden laadulle · kävijämäärät · asetuksen (177(2008) mukaiselle uimarannoille uimavesiluokitus ja uimavesiprofiili · tiedottaminen · jätehuollon järjestelyt · erityistilanteisiin varautuminen
<p>Koulu tai oppilaitos</p> <ul style="list-style-type: none"> · peruskoulu · lukio, yliopisto, kansalaisopisto · keskiasteen eril. oppilaitokset 	<ul style="list-style-type: none"> · vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä · omavalvonta · onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu · yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito · siivousohjelma ja -välineet · käymälät · pesu- ja pukeutumistilat · valaistus · sisäilman laatu ja ilmanvaihdon riittävyys · tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen · harjoitettavan toiminnan laatu · käytettävän talousveden laatu · toiminnan aiheuttama melu · pöly ja haju · kemikaalien käsittely ja säilytys · jätehuollon järjestelyt, piha-alueet · oppilasmäärät ja tilojen riittävyys oppilasmäärään nähden

Päivähoitopaikat, lasten- tai ryhmäperhepäiväkodit, esiopetustilat	<ul style="list-style-type: none"> • vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä • omavalvonta • onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu • yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito • siivousohjelma ja –välineet • käymälät • pesu- ja pukeutumistilat • vaatteiden käsittely • valaistus • ilmanvaihto • sisäilman laatu • tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen • käytettävän talousveden laatu • melu • jätehuolto • lapsimäärät ja tilojen riittävyys lapsimäärään nähden
Vanhainkodit, palvelutalot ja muut asumispalvelut	<ul style="list-style-type: none"> • vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä • omavalvonta • onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu • yleinen siisteys ja rakenteiden kunto ja ylläpito • siivousohjelma ja –välineet • käymälät • pesu- ja pukeutumistilat • valaistus • ilmanvaihto • sisäilman laatu • tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen • käytettävän talousveden laatu • melu • jätehuolto • piha-alueet • asiakasmäärät
Kauneushoitola tai muu ihonkäsittely tai -hoitopaikka, solarium	<ul style="list-style-type: none"> • vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä • omavalvonta • onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu • harjoitettavan toiminnan laatu • toiminnan jatkuvuus • toiminnan mahdollisesti aiheuttamat haitat (melu, pöly, haju) • yleinen siisteys ja siivousjärjestelyt • välineiden siisteys ja puhdistus • käsihygieniat • työvaatteet • pesu- ja pukeutumistilat • käymälät • rakenteiden ja pintojen kunto ja huolto • ilmanvaihdon riittävyys • tilojen soveltuminen käyttötarkoitukseen • käytettävän talousveden laatu • kemikaalien käsittely ja säilytys • jätehuollon järjestelyt

	<ul style="list-style-type: none"> saako asiakas tarvitsemiaan erityistietoja ja ohjeita
Yleisölle avoin kuntosali, liikuntatila tai sauna	<ul style="list-style-type: none"> vastaako toiminta siitä tehtyä ilmoitusta ja mahdollisesti siitä tehtyä päätöstä omavalvonta onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu tilojen ja välineiden siisteys ja puhdistus sekä huolto ja ylläpito ilmanvaihto siivousjärjestelyt pesu- ja pukeutumistilat käymälät jätehuolto
Talousvettä toimittavat laitokset <ul style="list-style-type: none"> EU-vesilaitokset (vedentoimitus > 1000 m³/d tai väh. 5000 käyttäjää) Muut vesilaitokset (veden toimitus 10 – 1000 m³/d tai 50 – 5000 käyttäjää) 	<ul style="list-style-type: none"> vastaako toiminta siitä tehtyä hakemusta ja hyväksymispäätöstä omavalvonta onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu valvontatutkimusohjelma ja sen toteutuman sekä tutkimustulosten arviointi henkilöstön talousvesihygieeninen osaaminen vedenottamoiden ja niiden ympäristön tarkastus häiriötilannesuunnitelmat ja varautuminen desinfiointi ja/tai sen valmius laitoksen suorittama käyttötarkkailu tilojen siisteys ja kunto vedenottamoiden rakenteiden ja verkoston kunto sekä niiden kunnon seuranta saneeraaminen kemikaalien käyttö ja varastointi vedenlaadusta tiedottaminen riskien arviointi ja hallintatoimenpiteiden vienti toimintaan ja ohjeisiin
Talousvettä toimittavat laitokset <ul style="list-style-type: none"> alle 50 käyttäjää tai talousvettä tuotetaan alle 10 m³ päivässä muu (401/2001) asetuksen mukainen kohde 	<ul style="list-style-type: none"> vastaako toiminta siitä tehtyä hakemusta tai ilmoitusta ja hyväksymispäätöstä omavalvonta onko aikaisemmilla tarkastuksilla havaitut epäkohdat korjattu soveltaen samat kuin yllä toiminnan laajuus (elintarvikealan yritykset, julkinen tai kaupallinen toiminta)

3.5 Valvontakohteiden tarkastustiheys, riskinarviointi ja riskiluokitus

Valvontakohteen tarkastustiheys määräytyy kohteessa tehdyn riskinarvioinnin perusteella. Riskinarvioinnissa on otettu huomioon kohteen olosuhteet, toiminnan luonne ja kohteessa tehtyjen vaaratekijöiden ja muiden vaikutusten tunnistaminen.

Valvontasuunnitelmassa noudatetaan pääpiirteitään valtakunnallisen valvontaohjelman tarkastustiheyksiä. Kohdetyypit ja niiden tarkastustiheydet sekä kohteiden määrä ja suunniteltujen tarkastusten määrät kohdetyypeittäin on esitetty taulukossa 3.2.

Suunnitelmallisen valvonnan kohteet jaetaan valtakunnallisen valvontaohjelman mukaan kolmeen riskiluokkaan, joiden perusteella määrittyy tarkastustiheysuusi. Tätä tarkastustiheyttä noudatetaan, jos kohteelle ei ole tehty riskinarviointia. Riskinarviointi perustuu toiminnasta ja tiloista mahdollisesti aiheutuviin terveyshaittoihin sekä toiminnan valvontahistoriaan sekä omavalvonnan toimivuuteen. Terveydensuojelulaissa on otettu erilaisten toimintojen ja huoneistojen osalta riskit huomioon siten, että luetellut toiminnot ja huoneistot on saatettu ilmoituksenvaraisuuden piiriin (TsL 13 § ja 18 a §) ja talousvettä toimittavat laitokset luvanvaraisuuden piiriin (TsL 18 §). Kohteiden riskiarviointia on tarkistettu ja tarkistetaan Valviran julkaiseman ympäristöterveydenhuollon laatu järjestelmä – terveydensuojelun valvontaohjeiston riskinarvioinnin mukaisesti. Riskinarviointi on jatkuva prosessi eli seuraavalla säännöllisen valvonnan tarkastuksella arvioidaan kohdekohtainen riski uudelleen, ellei sitä jostain syystä ollut tarvetta tehdä aikaisemmin. Riskinarvioinnin perusteella kohdekohtaista tarkastustiheyttä voidaan lisätä tarpeelliseksi katsotulla määrällä tai vähentää enintään puoleen valvontaohjelmassa määritellystä kohdetyypikohtaisesta tarkastustiheydestä. Tarkastustiheys on kuitenkin vähintään 0,2, eli yksi tarkastus viiden vuoden välein. Tarkastustiheyden mahdollisesta vähentämisestä huolimatta valvontaohjelman painopisteinä olevat kohteet tarkistetaan sinä ajanjaksona, jona ne ovat valvontasuunnitelman painopisteinä.

Taulukko 3.2. Suunnitelmallisen valvonnan kohdetyypit, niiden riskiluokka, tarkastustiheys ja tarkastukseen keskimäärin käytettävä aika

Suunnitelmallisen valvonnan kohdetyypit	Riski- luokka	Tarkastus- tiheys / vuosi	Kohteiden luku määrä	Tarkastus- luku- määrä / vuosi	Tarkastukseen keski- määrin käytettävä aika (tuntia)	Tarkastukseen tarvit- tava aika (h) / vuosi	
Talousveden toimittaminen	Talousvettä toimittavan laitoksen vedenjakelualue (1352/2015)						
	EU-raportoitava vedenjakelualue vedentoimitus vähintään 1000 m ³ päivässä tai vähintään 5000 henkilölle	3	1	1	0,5	8 - 15	8
	Muu vedenjakelualue veden toimitus 10 – 999 m ³ päivässä tai 50 – 4999 henkilölle	3	1 (0,5*)	35 (+1)**	20	4 - 8	160
	Talousvettä toimittava laitoksen vedenjakelualue (asetus 401/2001)						
	Pieni vedenjakelualue vedentoimitus < 10 m ³ /vrk tai alle 50 henkilölle	2	0,5 (0,3)*	20 (+14)**	10	2 - 6	60
Veden toimittaminen talousvettä toimittavalle laitokselle	Tukkulaitos (talousvettä toimittavalle laitokselle vettä toimittava toiminnanharjoittaja)	3	1			4 - 8	
Kokoontumien, julkiset huvi- ja kokoontumishuoneistot	Lasten ja nuorten kohteet: kerhotilat, nuorisotilat ja leirikeskukset, lasten iltapäiväkerhot ja sisäleikkipaikat	2 - 1	0,25	32	8	2 - 4	24
Opetustoiminta, koulut ja oppilaitokset	Esiopetus, peruskoulu, lukio, ammatinopettajainkoulutus, muut koulut ja oppilaitokset, korkeakoulu ja muu aikuis-koulutus	2	0,3	79	25	5 - 15	300
Majoitustoiminta, majoitushuoneistot	Hotellit, hostellit, maatilamatkailu, asuntolat, kasarmit jne.	2 - 1	0,2	53	10	2 - 4	40
Kauneudenhoitoa	Kosmetologiset huoneistot, tatuointi	2 - 1	0,25	106	30	2 - 3	75

ja ihon käsittelyä suorittavat huoneistot ja laitokset	ja lävistys, muu ihon käsittely tai hoito						
	Solarium	2	0,2	8	2	2	4
Sosiaalihuollon palvelut	Lasten päiväkodit ja vastaavat	2	0,3	179	60	2 - 6	300
	Lastenkodit / lastensuojeluyksiköt ja vastaavat						
	Vanhainkodit ja vastaavat						
	Muut sosiaalialan yksiköt						
Liikunta ja virkistystoiminta	Yleiset uimarannat (EU-uimarannat) huomattava määrä uimareita päivässä	2	1	4	4	2 - 4	12
	Pienet yleiset uimarannat	2	1	30	30	2 - 3	90
	Yleiset altaat: uimahalli, kylpylä, uimala, vesipuisto tai muu yleinen allas	3	1	14	8	4 - 5	36
	Yleiset saunat	2	0,5	5	3	2 - 3	10
	Yleinen liikuntatila: urheiluhalli, kuntosali tai muu yleinen liikuntatila	1	0,2	50	10	2 - 4	40
Yhteensä				631	221	2 - 15	1159

* jos vain jakelua ** säännöllisen valvonnan kohteet, joihin ei tarkastusta, vain vesinäytteiden otto ja tutkimukset

Riskiluokka

Luokkaan 3 kuuluvat ne kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta voi aiheutua terveyshaittaa, esimerkiksi, kun altistuvien määrä on suuri, toiminta on herkkä häiriöille, vaikutukset terveyteen ovat merkittäviä, altistus aika on pitkä (korkea riski)

Luokkaan 2 kuuluvat ne kohteet, joissa on mahdollista, että toiminnasta voi aiheutua terveyshaittaa, mutta terveysvaikutukset eivät ole merkittäviä (keskisuuri riski)

Luokkaan 1 kuuluvat ne kohteet, joissa on todennäköistä, että toiminnasta ei aiheudu terveyshaittaa (matala riski)

Tarkastustiheys	2	kaksi kertaa vuodessa
	1	kerran vuodessa
	0,5	joka toinen vuosi
	0,3	kerran kolmessa vuodessa
	0,25	kerran neljässä vuodessa
	0,2	kerran viidessä vuodessa

Merkittäviä tekijöitä riskinarvioinnin kannalta ovat:

- Altistuvien ihmisten määrä ja erityisryhmät (lapset, nuoret, vanhukset, liikuntarajoitteiset, sairaat)
- Altistavan tekijän määrittely (taudinaiheuttaja, myrkyllisyys)
- Altistuksen kesto ja/tai toistuvuus (vakituinen ja tilapäinen oleskelu),
- Aikaisemman valvonnan tulokset, onko korjaaviin toimenpiteisiin ryhdytty
- Onko toiminta ilmoituksen tai hyväksymispäätöksen mukaista
- Toiminnanharjoittajan omavalvonta ja asiantuntemus sekä resurssit
- Tiedottaminen ja varautuminen häiriötilanteisiin
- Muut mahdolliset terveyshaittaa aiheuttavat tekijät

3.6 Tarkastukseen käytettävä aika

Tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan määrittelyssä on otettu huomioon tarkastuksen tarkoitus, tarkastuksen valmistelu, tarkastuksen sisältö sekä tarkastuskertomuksen laatiminen. Saman valvontakohdetyypin tarkastukseen käytettävä aika voi vaihdella huomattavasti kohteen koon mukaan. Yksiselitteistä tarkastukseen käytettävää aikaa ei voida sanoa, vaan aika arvioidaan tapauskohtaisesti riskinarvioinnin perusteella. Mikäli kohteeseen ei ole tehty riskinarviointia, voidaan käyttää taulukossa 3.2 esitettyjä keskimääräistä kohdetyyppikohtaista tarkastusaikaa. Taulukossa 3.2 on määritelty myös kohdekohtainen tarkastustiheys. Matkat valvontakohteeseen ja takaisin eivät sisälly tarkastukseen käytettävään aikaan.

3.7 Näytteenotto

Terveydensuojelun valvonnassa tukeudutaan usein näytteenottoon ja näytteiden analysointiin laboratorioissa. Näytteenotto on osa säännöllistä valvontaa. Terveydensuojelulaki ja sen perusteella annetut säädökset määrittelevät varsin tarkasti näytteenoton ja näytteistä tehtävät analyysit. Näytteiden ottamisessa noudatetaan näitä määräyksiä ja ohjeita.

Mikäli ei ole olemassa ohjeita näytteiden ottamisesta ja tutkimisesta, näytteitä otetaan tarvittaessa ja tarpeen määrittelyssä käytetään hyväksi riskinarviointia. Näytteitä otetaan ainoastaan silloin, kun sillä saavutetaan lisähyötyä tarkastukselle ja lisävarmuutta annettaville ohjeille, neuvoille ja määräyksille.

Näytteen voi ottaa myös muu kuin kunnan terveydensuojeluviranomainen. Kunnan terveydensuojeluviranomaisen on kuitenkin varmistettava talous- ja uimavesinäytteenottajan pätevyys. Näytteenottajan on tunnettava vesinäytteenottoon liittyvät yleiset periaatteet. Pätevyyden voi osoittaa esim. ympäristönäytteenottajan henkilösertifiointilla. Sertifiointivaatimus ei ole kuitenkaan ehdoton. Niissä vesihuoltolaitoksissa, joissa näytteenoton suorittaa joku muu kuin terveydensuojeluviranomainen tai sertifioitu näytteenottaja (esim. tutkimuslaboratorio), eli laitos itse, ympäristöterveydenhuolto edellyttää laitoksilta näytteenottajan pätevyyden osoittamista. Vesihuoltolaitosten tulee vähintäänkin osoittaa mihin koulutukseen/testiin näytteenottaja on osallistunut ja esittää siitä todistus.

Valvontasuunnitelman mukainen tarkastus voi pitää sisällään näytteenoton, mutta pelkkä näytteenotto ilman muita valvontatoimia ei ole tarkastus.

3.7.1 Talousvesi ja uimavesi

Talousveden laatuvaatimukset ja näytteenotto on määritelty seuraavissa säädöksissä:

- STM asetus (1352/2015, muutos 683/2017) talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista
- STM asetus (401/2001) pienten yksiköiden talousveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista

Talousvettä toimittavan laitoksen näytetulokset raportoidaan vedenjakelun alueen tarkkuudella.

Suunnitelmalliseen valvontaan eivät kuulu elintarvikehuoneistojen, päiväkotien, vanhainkotien tms. oman käyttöön tarkoitettavat kaivot. Kyseessä ei ole talousvettä toimittava laitos, koska se ei toimita vettä lopulliselle kuluttajalle vaan käyttää sitä itse. Kaivoista otetaan vesinäytteitä kuitenkin talousvesiasetuksen mukaisesti. Kohteen suunnitelmallisen valvonnan tai näytteenoton yhteydessä tarkastetaan kaivo ja sen rakenteet.

Uimavesien laatuvaatimukset ja näytteenotto on määritelty seuraavissa säädöksissä:

- STM asetus (315/2002) uimahallien ja kylpylöiden allasveden laatuvaatimuksista ja valvontatutkimuksista
- STM:n asetus (354/2008) pienten yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta
- STM:n asetusta (177/2008) yleisten uimarantojen uimaveden laatuvaatimuksista ja valvonnasta sovelletaan EU:lle raportoitavien uimarantojen valvontaan.

3.7.2 Muut näytteet terveystalvonnassa

Muu suunnitelmalliseen valvontaan liittyvä näytteenotto kohdistetaan tarpeen mukaan esimerkiksi valvontakohteen siivoustoiminnan omavalvonnan toimivuuden ja siivouksen tehokkuuden tarkistamiseen puhtausnäyttein. Myös sisäilman laatua voidaan tarvittaessa selvittää erilaisilla näytteenotoilla ja mitauksilla.

3.7.3 Näytteiden tutkiminen

Näytteet toimitetaan pääasiassa Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy:n laboratorioon. Laboratorion on Ruokaviraston hyväksymä viranomaisnäytteitä tutkiva laboratorio. Talous- ja uimavesi sekä elintarvikkeiden tutkimuksissa laboratorio käyttää akreditoituja tutkimusmenetelmiä. Näytteitä, jota laboratorio ei pysty itse tutkimaan, laboratorio lähettää sellaiseen laboratorioon, jolla on ko. tutkimusmenetelmä käytössä. Laboratoriopalvelujen saatavuudesta iltaisin ja viikonloppuisin sovitaan ennakolta. Samalla sovitaan, miten ja kenelle laboratorio ilmoittaa tutkimustulokset. Kuopion kaupungilla on sopimus Savo-Karjalan Ympäristötutkimus Oy:n kanssa laboratoriopalveluiden saatavuudesta myös iltaisin ja viikonloppuisin.

3.8 Terveystalvonnallisen painopisteet

Ympäristöterveydenhuollon yhteisen valtakunnallisen valvontaohjelman teemana on yhtenäinen valvonta ja yhteistyö. Tätä teemaa tukevat terveystalvonnallisen valvontaohjelman painopisteet, omavalvonnan tukeminen ja elinympäristöterveyden edistäminen.

Terveystalvonnallislaki sisältää yleisperiaatteen, jonka mukaan toiminta on suunniteltava ja toteutettava siten, että terveystalvonnallisten syntyminen ehkäistään.

Painopisteissä otetaan huomioon Valviran esittämät valtakunnalliset painopistealueet ja valvontakohtetyypit.

Taulukko 3.3. Terveydensuojelun valtakunnallisen valvontaohjelman painopisteet ohjelmakaudella 2020 – 2024.

Kohde	2020 – 2024 Terveydensuojelun painopisteet
Omavalvonnan tukeminen	<ul style="list-style-type: none"> • Toiminnanharjoittajien tukeminen riskin tunnistamisessa, josta voi aiheutua terveystahetta ja toiminnanharjoittajan omavalvonnan korostaminen säännöllisen valvonnan riskinarvioinnissa. • Omavalvonnan tukeminen tarkastuskäynneillä tai esim. toiminnanharjoittajille lähetetyllä lyhyellä kyselyllä, jonka tuloksia voidaan hyödyntää mm. riskinarvioinnissa, toiminnanharjoittajille suunnatussa neuvonnassa ja ohjauksessa. • Talousveden laatuun vaikuttavien riskien arviointi ja -hallinta yhdessä talousvetä toimittavan laitoksen kanssa ja valvontatutkimusohjelman päivittäminen.
Elinympäristöterveyden edistäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Viranomaisyhteistyön merkitys elinympäristöterveyden edistämässä merkittäväksi osaksi kuntien strategiatyötä. • Terveystahittojen tunnistaminen ja ennaltaehkäisy viranomaisten yhteistyönä • Häiriötilanteisiin varautuminen ja suunnitelmien yhteensovittaminen sekä valmiusharjoitukset

Toimijan on tunnistettava toimintansa mahdolliset terveystahetta aiheuttavat toiminnot sekä pyrittävä ennalta ehkäisemään ja vähentämään niitä. Omavalvonnalla ja sen toimivuudella on tässä merkittävä rooli. Omavalvonta on toimijan itsensä tekemää järjestelmällistä ja jatkuvaa toiminnan seuranta ja arviointia. Omavalvonta koskee kaikkia toimijoita.

Tarkastusten yhteydessä pyydetään toimijaa selvittämään, miten toimintaan vaikuttavat riskit on tunnistettu, miten niiden vakavuus on arvioitu ja mitä riskien hallintakeinoja on otettu käyttöön. Riskien tunnistamisella ja seurannalla on ennaltaehkäisevä vaikutus terveystahittojen syntymiseen.

3.9 Valvonnan voimavarat

Terveydensuojelun valvontaan osallistuu kuusi ympäristöterveystarkastajaa. Osa heistä tekee myös muuta valvontaa mm. tupakkalain valvontaa. Ympäristöterveystarkastajan ja ympäristöterveystarkastajien työpäivästä osa käytetään terveydensuojelun valvontaan. Taulukossa on tarkemmin kerrottu työntekijöiden päävastuualueet ja arvio käytettävästä työpäivästä.

Taulukko 3.4: Terveydensuojelun valvonta tekevä henkilöstö, päävastuualueet ja arvio käytettävästä työpäivästä.

Nimi	Tehtävä	Päävastuualue	htv (terv.suoj.valv.)
Hannu Kirjavainen	Ympäristöterveystarkastaja	Kokonaisvastuu, hallinto	0,6
Päivi Kauppinen	Ympäristöterveystarkastaja	Kauneushoitolat, ihonkäsitteilylaitokset, tatuointihuoneistot, kuntosalit, saunat, majoitushuoneistot, loma- ja leirikemukset	0,4

Heikki Kallunki	Ympäristöterveystarkastaja	Asumisterveys, päiväkodit, sisäilma-asiat	1,0
Isto Mononen	Ympäristöterveystarkastaja	Talousvesi, uima-allasvesi vahinko- ja tuhoeläimet	0,7
Jyrki Hänninen	Ympäristöterveystarkastaja	Talous- ja uimavesi, vesihuoltolaki, vapautusanomukset	0,5
Anne Mannerkorpi	Ympäristöterveys suunnittelija	Rakennusterveys, sisäilma-asiat, hautaaminen	0,5
Santtu Laitinen	Ympäristöterveystarkastaja	Koulut ja oppilaitokset, vanhainkodit, sosiaalihuollon asumisyksiköt, liikuntatilat, majoitushuoneistot, loma- ja leirikeskukset, sisäilma-asiat	1,0
Yhteensä			4,7

Terveydensuojelulain valvontatehtäviin on käytettävissä noin 5 henkilötyövuotta. Säännöllinen terveydensuojelun valvonta, tarkastukset, edellyttää noin yhden henkilötyövuoden panosta. Taulukossa 3.2 on tarkemmin eritelty säännöllisen tarkastukseen edellyttämä työaika valtakunnallisen valvontaohjelman mukaisesti.

3.10 Terveydensuojelun valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Kunnan on arvioitava vuosittain valvontasuunnitelman toteutumista. Arviointi tehdään ympäristö- ja rakennuslautakunnassa.

Valvontasuunnitelman toteutumisen arvioinnissa kuvataan:

- tarkastusten kattavuus (toteutuneiden tarkastusten lukumäärä, valvontaprojekteihin osallistuminen)
- säädösten mukainen näytteenotto (talous- ja uimavesi)
- syyt tai perustelut mahdollisista toteutumatta jääneistä tavoitteista tai poikkeamista ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi
- painopisteiden huomioiminen valvonnassa
- tarkastusten suunniteltu ja toteutunut ajankäyttö
- arvio voimavarojen riittävydestä
- henkilöstövoimavarojen kohdentuminen eri ympäristöterveydenhuollon toimialoille
- valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen

Raportointia ja siihen liittyviä aikatauluja käsitellään tarkemmin kappaleessa 1.7.

4 Tupakkalain valvontasuunnitelma

4.1 Kunnan tupakkalain mukaiset valvontatehtävät

Kunnan tehtävänä on valvoa tupakkalain ja sen nojalla annettujen säännösten ja määräysten noudattamista. Tupakkalain tavoitteena on ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppuminen. Tupakkalaissa säädetään toimenpiteistä, joilla ehkäistään tupakkatuotteiden käytön aloittamista ja nikotiiniriippuvuuden syntymistä sekä edistetään tupakkatuotteiden ja vastaavien tuotteiden käytön lopettamista ja suojellaan väestöä altistumiselta niiden savulle.

Tupakkalain 8 §:n mukaan kunta huolehtii alueellaan paikallisesta toiminnasta tupakoinnin lopettamiseksi ja valvoo alueellaan

- 1) tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakointivälineiden, sähkösavukkeiden, nikotiininesteiden myyntiä ja muuta luovuttamista sekä omavalvontaa koskevien säännösten noudattamista;
- 2) tupakkalaissa säädettyjen markkinointi ja esilläpitokieltoja koskevien säännösten noudattamista;
- 3) tupakointikieltoja ja –rajoituksia koskevien säännösten noudattamista.

Kunnan alueella tupakkalain mukaisista tehtävistä huolehtii kunnan määräämä toimielin. Kunnanvaltuusto voi päättää, että toimielin voi siirtää toimivaltaansa alaiselleen viranhaltijalle. Kuopiossa hallintosäännöllä on siirretty tupakkalain mukaiset tehtävät ympäristö- ja rakennuslautakunnalle. Toimintasäännöllä toimivaltaa on siirretty ympäristöterveydenhuollon viranhaltijoille.

Tupakkalain 44 §:n mukaan tupakkatuotteita ja nikotiininesteitä saa myydä tai muutoin luovuttaa vain myyntipaikan sijaintikunnan myöntämän vähittäismyyntiluvan perusteella.

4.2 Valvontasuunnitelman tavoitteet

Kunta laatii ja hyväksyy tupakkalain säännöllistä valvontaa koskevan tupakkalain valvontasuunnitelman siten, että valvonta on laadukasta, riskiperusteista ja terveyshaittoja ehkäisevää. Tavoitteena on myös yhtenäistää valvontakäytäntöjä koko maassa sekä saattaa siten toiminnanharjoittajat samanarvoiseen asemaan valvonnan tiheyden ja laadun osalta. Valvontaa suuntaavien painopisteiden avulla kohdistetaan rajalliset valvontaresurssit tehokkaasti ja suunnitelmallisesti edistämään tupakkalain tavoitteiden toteutumista. Tupakkalain valvontasuunnitelman laatimista ohjaavat tupakkalaki sekä tupakkalain valtakunnallinen valvontaohjelma.

Tarkempia säännöksiä valvontasuunnitelman sisällöstä, valvontasuunnitelman mukaisista tarkastuksista, valvontakohteen tarkastustiheydestä, tarkastukseen keskimääräisesti käytettävästä ajasta, näytteenotosta ja valvontasuunnitelman toteutumisen arvioinnista annetaan valtakunnallisessa tupakkalain valvontaohjelmassa. Valvontasuunnitelmassa otetaan huomioon valvontaohjelma paikallisten tarpeiden mukaisesti. Valvontasuunnitelma tarkistetaan tarvittaessa.

Tupakkalain muutokset ovat vähentäneet suunnitelmallisen valvonnan tarvetta tupakointikieltojen ja –rajoitusten puolella, mutta toisaalta lisänneet valvontatarvetta tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden sekä niiden myynnin osalta. Suunnitelmallisen valvonnan piiristä on poistettu sellaiset kohdetyypit, joissa tupakointi on tupakkalain perusteella kielletty. Tällaisia kohdetyyppejä ovat muun muassa täysin savuttomat ravintolat, päiväkotien ja oppilaitosten sisätilat ja ulkoalueet sekä virastojen sekä niihin verrattavien julkisten laitosten yleisölle ja asiakkaille varatut sisätilat.

Tupakkalain suunnitelmallisen valvonnan kohteita ovat:

- tupakointitilalliset ravintolat ja ravitsemisliikkeet
- tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden vähittäis- ja tukkumyyntipaikat

Kunnan valvontasuunnitelmaan sisältyvän säännöllisen ja suunnitelmallisen valvonnan lisäksi on huomioitava muu kunnan tehtävänä oleva tupakkalain tarkoittama valvonta sekä siihen varattava henkilöresurssi ja työaika. Tällaista toimintaa ovat esimerkiksi:

- valitukset tai ilmiannot, jotka koskevat mm. tupakkalain alaisten tuotteiden myyntiä alaikäisille, myyntiluparikkomuksia, markkinointi-, esilläpito- tai tupakointikieltojen rikkomista.
- vähittäismyyntilupahakemusten käsittely
- asuntoyhteisöjen tupakointikieltohakemusten käsittely
- toimiminen tupakkalain asiantuntijana, neuvojana ja ohjaajana.

Tällaiset suunnittelemattomat valvontatapaukset ovat ensisijaisia suhteessa suunnitelmalliseen valvontaan, sillä yleensä niissä on taustalla epäily tupakkalain säännösten rikkomisesta.

Matkat tarkastuskohteisiin, kokouksiin ja koulutuksiin vievät huomattavan osan työajasta.

Tupakkalain mukaan asuntoyhteisö voi hakea tupakointikiellon määräämistä asuntoyhteisön rakennuksen huoneistoihin kuuluville parvekkeille, huoneistojen käytössä oleviin ulkotiloihin ja huoneistojen sisätiloihin. Kunnan on määrättävä tupakointikielto hakemuksessa tarkoitettuihin tiloihin, jos tiloista voi niiden rakenteiden tai muiden olosuhteiden vuoksi muutoin kuin poikkeuksellisesti kulkeutua tupakansavua toiselle parvekkeelle, toiseen huoneistoon kuuluvaan ulkotilan oleskelualueelle tai toisen huoneiston sisätiloihin. Asuinhuoneiston sisätilaan tupakointikielto voidaan määrätä poikkeuksellisesti ja tiukempien lisäedellytysten vallitessa. Kiellon määrääminen tulee kyseeseen vain, jos savun kulkeutumista ei ole mahdollista rakenteiden korjaamisella tai muuttamisella kohtuudella ehkäistä ja asuintilan haltijalle on ennen kiellon määräämistä varattu mahdollisuus ehkäistä savun kulkeutuminen omilla toimenpiteillään. Tupakointikieltojen käsittely ja valvonta vievät valvontaresursseja muusta valvonnasta.

4.3 Tarkastusten sisällön määrittely

4.3.1 Valvontakohteiden riskinarviointi, tarkastustiheys ja tarkastukseen käytettävä aika

Tupakkalain mukaisen tarkastuksen tavoitteena on selvittää, ovatko tarkastuksen kohteen tilat ja toiminta tupakkalaissa asetettujen vaatimusten mukaisia. Tarvittaessa annetaan ohjeita, toimenpidekeho-

tuksia ja määräyksiä, jotta lain edellytykset toteutuvat. Tarkastukseen liittyy tavallisesti aistinvaraista tarkastelua ja arviointia sekä mahdollisesti mittauksia ja näytteenottoa jatkotutkimuksia varten. Valvira on laatinut tarkastuslomakepohjat tupakkalain mukaisten valvontakohteiden tarkastamista varten. Lomakkeet ovat myös VATI-tietojärjestelmän tarkastuslomakepohjina.

Tupakkalain toteutumista voidaan valvoa samalla, kun valvontakohteeseen kohdistetaan muuta ympäristöterveydenhuollon valvontaa tai erillisinä tarkastuksina. Esimerkiksi elintarvikemyymälöihin ja kioskeihin kohdistuvan muun ympäristöterveydenhuollon lain mukaisen tarkastuksen yhteydessä voidaan valvoa myös tupakan myyntiä ja markkinointia koskevia säännöksiä tupakkalain perusteella sekä nikotiinikorvaushoitovalmisteiden myyntiä lääkelain perusteella. Kuopiossa näissä kohteissa tehdään erilliset tupakkalain tarkastukset. Joissakin terveydensuojelulain mukaisissa tarkastuskohteissa, kuten päiväkodeissa ja oppilaitoksissa, on terveydensuojelulain mukaisen tarkastuksen yhteydessä usein perusteltua syytä tarkastaa samalla tupakkalain noudattaminen. Mikäli tarkastuksella havaitaan puutteita tupakkalain noudattamisessa, tehdään tarkastuskohteeseen tupakkalain mukainen tarkastus.

Säännöllisen valvonnan tarkastustiheyden määrittämiseksi valvontakohteille tehdään riskinarviointi. Mikäli kyseessä on kohde, jolle ei ole tehty riskinarviointia, noudatetaan valtakunnallisen valvontaohjelman tarkastustiheyksiä.

Riskinarvioinnin perusteella kohdekohtaista tarkastustiheyttä voidaan lisätä tai vähentää tarpeelliseksi katsotulla määrällä. Vähimmäistarkastustiheys on kuitenkin vähintään 0,2 eli yksi tarkastus viiden vuoden välein. Riskinarviointi perustuu muun muassa kohteessa kerättyyn valvontatietoon sekä toiminnanharjoittajan kyvykkyyteen ja motivaatioon noudattaa tupakkalain säännöksiä. Tupakkatuotteiden ja nikotiininesteiden myynnin osalta valtakunnallisen valvontaohjelman tarkastustiheyttä ei vähennetä riskinarvioinnin perusteella. Tarkastustiheyden mahdollisesta vähentämisestä huolimatta valvontasuunnitelman painopisteinä olevat kohteet on tarkastettava sinä ajanjaksona, jolloin ne ovat valvontasuunnitelman painopisteinä.

Merkittäviä tekijöitä riskinarvioinnin kannalta ovat:

- valvontahistoriasta ilmenevät toistuvat rikkomukset taikka muulla tavoin ilmenevä kielteinen tai piittaamaton suhtautuminen tupakkalain säännöksiin.
- omavalvontaan liittyvät puutteet (tupakkalain alaisten tuotteiden myynti, ravintoloiden tupakointitilat)
- tupakansavulle altistuvien ihmisten suuri määrä ja/tai mahdollinen erityisryhmä (lapset, nuoret, vammaiset, sairaat)

Säännöllisesti valvottavia tupakkavalvontakohteita ovat erityisesti ravintolat ja muut ravitsemisliikkeet, joissa on erillinen tupakointitila, tupakkatuotteiden ja tupakointivälineiden vähittäismyyntipisteet. Tiedossa olevat valvontakohteet on kirjattu ympäristöterveydenhuollon tietojärjestelmään. Näiden valvontakohteiden osalta on tehty riskinarviointi.

Mikäli säännöllisen valvonnan tarkastusta ei jostain syystä ehditä tehdä suunnitelmavuonna, voidaan säännöllisen valvonnan tarkastus tehdä seuraavan vuoden puolella.

Valvontakohdetyypin tarkastukseen keskimääräisesti käytettävän ajan arvioimisessa on otettu huomioon tarkastuksen tarkoitus, valmistelu, sisältö sekä tarkastuskertomuksen laatiminen. Matkat valvontakohteeseen ja takaisin eivät sisälly tarkastukseen käytettävään aikaan.

Taulukossa 4.1 on esitetty valtakunnallisen valvontaohjelman tupakkalain kohdetyyppien tarkastustiheyksiä ja tarkastuksiin keskimääräisesti käytettävä aika.

Taulukko 4.1. Tupakkalain mukaisten kohdetyyppien tarkastustiheys ja tarkastukseen keskimäärin käytettävä aika

Tupakkalain mukainen kohdetyyppi		Tarkastustiheys/vuosi	Tarkastukseen keskimäärin käytettävä aika (tuntia)	Lukumäärä	Tarkastusten edellyttämä aika
Tupakointikiellot ja -rajoitukset	Ravintola tai muu ravitsemisliike, jossa on erillinen tupakointitila	0,3	2	4	4
Tupakkatuotteiden myynti, mainonta ja esilläpito	Vähittäismyynti (myös tukkumyymälät, joissa vähittäismyyntiä)	0,5	2	152	152
	Tupakkatuotteiden tukkumyynti	0,5	2	3	3

Tarkastuksista laaditaan kirjallinen tarkastuskertomus, joka toimitetaan asianosaisille postitse, sähköisesti tai VATI-tietojärjestelmän kautta sähköisesti. Tarkastuskertomus voidaan tarvittaessa lähettää tiedoksi myös muille viranomaisille. Tarkastustiedot kirjataan ympäristöterveydenhuollon tietojärjestelmään.

Seurantatarkastus liittyy annettujen ohjeiden ja määräysten toteutumisen tarkistamiseen esimerkiksi päätösten ehtojen seuraamiseen ja korjausmääräysten tarkastamiseen. Seurantatarkastuksesta tehdään tarkastuskertomus.

4.4 Tarkastuksen kohteet

4.4.1 Tupakkatuotteiden myynnin ja mainonnan tarkastaminen

Tupakkatuotteiden vähittäismyyntipaikassa tarkastettavia asioita ovat tupakkatuotteiden, tupakan vastikkeiden, tupakointivälineiden, sähkösavukkeiden ja nikotiininesteiden myyntiä ja muuta luovuttamista sekä omavalvontaa koskevien säännösten noudattaminen ja tupakkalaissa säädettyjen markkinointi- ja esilläpitoa koskevien säännösten noudattaminen. Tarkastuksessa käytetään hyväksi valtakunnallisen tupakkalain valvontaohjelman tarkempia ohjeita ja Valviran laatimia tarkastuslomakkeita ja sen yksityiskohtaisia ohjeita.

Tupakkatuotteita, nikotiininesteitä tai tupakointivälineitä myyvän elinkeinonharjoittajan tulee kustannuksellaan laatia ja toteuttaa omavalvontasuunnitelma, jolla estetään tupakkatuotteen tai tupakointivä-

lineen luovuttaminen kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle henkilölle. Ympäristöterveydenhuolto tarkastaa, että omavalvontasuunnitelmat laaditaan ja antaa neuvontaa niiden laatimiseksi. Tupakan myyntikiellon noudattaminen ja omavalvonta tarkastetaan valtakunnallisessa valvontaohjelmassa annettujen ohjeiden mukaisesti. Samalla tarkastetaan myös tupakkalaissa säädettyjen markkinointi- ja esilläpito-kieltojen noudattaminen myyntipaikassa. Mikäli myynnissä havaitaan olevan vähittäismyyntipakkauksia, joiden säädöstenmukaisuus on kyseenalainen tai jotka ovat ilmeisen lainvastaisia, ilmoitetaan asiasta Valviralle. Laaja-alaisesti toteutetusta mainonnasta ja myynninedistämisestä ilmoitetaan Valviralle.

4.4.2 Tupakointikieltojen ja -rajoitusten valvonta

Ravintoloiden ja muiden ravitsemusliikkeiden tupakkalain valvontatarkastuksella tarkastetaan valtakunnallisessa tupakkalain valvontaohjelmassa mainitut asiat. Tarkastuksella käytetään hyväksi valtakunnallisessa ohjelmassa olevaa tarkastuslomaketta ja -ohjetta. Savuttomuustarkastusta koskeva tarkastuskäynti tehdään ensisijaisesti päivällä normaalina virka-aikana, ellei kysymyksessä ole ilta- tai yöravintola.

Jos elinkeinonharjoittaja sallii tupakoinnin ravitsemisliikkeensä ulkona olevassa tarjoilutilassa tai muualla ulkona hallinnassaan olevalla alueella, hänen on huolehdittava, ettei tupakansavu kulkeudu sieltä avoimen ikkunan, oven, muun aukon tai ilmanvaihdon kautta ravitsemisliikkeen sisätiloihin.

Tupakkalain mukaan yksityisessä käytössä olevan kulkuneuvon sisällä ei saa tupakoida, kun siellä oleskelee alle 15-vuotias. Tämän määräyksen valvonta on ympäristöterveydenhuollon osalta lähes mahdotonta.

4.4.3 Tarkastuksella käytettävät menetelmät ja näytteenotto

Tupakkalain mukaisella tarkastuskäynnillä käytetään ensisijaisesti aistihavaintoihin perustuvaa arviointia.

Tupakointikieltoja ja -rajoituksia koskevilla tarkastuskäynneillä ilmassa voidaan todeta olevan tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden savu tai höyryä, jos se on nähtävissä, haistettavissa tai tunnettavissa. Savun tai höyryn kulkeutumista voidaan lisäksi selvittää merkkiainetutkimuksella tai muulla soveltuvalla menetelmällä. Aistinvarainen arviointi tupakointikieltojen ja -rajoitusten valvonnassa on suosittelavin menetelmä savun ja höyryn havainnointiin, sillä nykyiset mittausmenetelmät niiden havaitsemiseksi ovat rajalliset. Mikäli itse tupakansavun leviämistä selvitetään mittaamalla, noudatetaan näytteenotossa Työterveyslaitoksen ohjeita ja näytteet analysoidaan Työterveyslaitoksen laboratoriossa. Tätä menetelmää käytetään vain poikkeustilanteissa.

Tupakkalain myyntiä ja markkinointia koskevien säännösten valvontaan ei yleensä liity näytteenottoa, mutta se on kuitenkin tietyissä tilanteissa mahdollista. Valvira voi tehdä näytteenottopyyntöjä kunnalle yksittäisissä valvontaan liittyvissä asioissa. Näihin liittyvistä käytännön järjestelyistä sovitaan tapauskohtaisesti. Pelkkä näytteenotto ilman muita valvontatoimia ei ole tarkastus.

Asuntoyhteisöjen tupakointikieltojen määräämisessä ja tupakansavun kulkeutumisen arvioinnissa noudatetaan STM ja Valviran antamia ohjeita.

4.5 Tupakkalain valvonnan painopisteet

Tupakkalain valvonnan painopisteiden avulla kohdennetaan resursseja suunnitelmallisesti ja riskiperusteisesti sekä huomioidaan mahdollisista lainsäädäntömuutoksista aiheutuvat uudet tarpeet.

Tupakkatuotteiden, nikotiininesteiden ja tupakointivälineiden myyminen alle 18-vuotiaille on tupakkalain mukaan kiellettyä. Tupakkatuotteiden myyntiä on rajoitettu luvanvaraisuudella ja poistamalla tupakkatuotteet vähittäismyyntipaikoista kuluttajien näkyviltä. Tupakkalain yhtenä tärkeimmistä tavoitteista on säätää tehokkaita toimenpiteitä, joilla voidaan vähentää lasten ja nuorten tupakoinnin aloittamisen edellytyksiä ja rajoittaa tupakointia heidän kasvuympäristössään.

Tupakkalain valvontaohjelman painopisteenä vuosina 2020 – 2024 on huomioitu ympäristöterveydenhuollon yhteisen valvontaohjelman teema yhtenäinen valvonta ja yhteistyö. Tupakkalain valvontasuunnitelmakauden 2020 – 2024 painopisteet ovat 1) omavalvonnan tukeminen 2) yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa sekä 3) laittoman kaupan ehkäisy ja viranomaisten välinen yhteistyö.

Tupakkalain valvonta tukeutuu viranomaisvalvonnan lisäksi toiminnanharjoittajien itse harjoittamaan valvontaa ja toiminnansäätelyyn. Tupakkalaissa omavalvontasuunnitelman laatimisvelvollisuus on erikseen säädetty tupakkalaissa tarkoitettujen tuotteiden myynnin sekä tupakointilallisten ravitsemisliikkeiden osalta. Näiltä osin omavalvonta on elinkeinonharjoittajalle pakollista. Valvontakohteiden riskinarvioinnin näkökulmasta toiminnanharjoittajien omavalvonnalla on merkittävä rooli. Painopisteen tavoitteena on auttaa parantamaan toiminnanharjoittajien omavalvonnan laatua, lisätä valvonnan näkyvyyttä ja vaikuttavuutta sekä edistää valvontakohteista tehtävää riskinarviointia.

Yhteistyön kehittäminen ehkäisevän päihdetyön kanssa niin, että yhteistyön tulokset tukisivat sekä tupakkalain että EPT-lain tavoitteiden toteutumista on yhtenä painopisteenä.

Tupakkalain valtakunnallisena painopisteenä vuosille 2020 -2021 ovat savukkeiden ja kääretupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkausten uudet pakolliset merkinnät. Tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkauksiin tulevat vaihteittain pakollisina ominaisuuksina turvaominaisuusmerkintä sekä jäljitettävyyjärjestelmän mukainen yksilöllinen tunniste. Näiden pakkausmerkintöjen avulla pystytään varmistamaan tupakkatuotteiden aitoudesta sekä jäljittämään tuote valmistuksesta aina vähittäismyyntiin asti. Vähittäismyyntipakkausten uusien pakollisten merkintöjen tarkoituksena on ehkäistä tupakkatuotteiden laitonta kauppaa. Painopisteen tavoitteena on varmistaa, että tupakkatuotteiden vähittäismyyntipakkausten uusien pakollisten merkintöjen valvontaa suoritetaan osana myyntipaikan valvontaa silloin, kun tarkastus kattaa myös vähittäismyyntipakkausten merkinnät. Lisäksi tavoitteena on edistää viranomaisten välistä yhteistyötä tupakkatuotteiden laittoman kaupan ehkäisyn näkökulmasta.

Toimintavuosi	2020	2021	2022	2023	2024
Painopiste	Laittoman kaupan ehkäisy ja viranomaisten välinen yhteistyö		Tuotevalvonta ja markkinoinnin valvonta		
	Omavalvonnan tukeminen ja yhteistyö ehkäisevän päihdetyön kanssa				

Tupakkalain suunnitelmallisen valvonnan ulkopuolisiin kohdetyyppeihin voidaan kohdistaa suunnitelmallista valvontaa silloin, kun valvontakohdetyyppi on valvontaohjelman painopistealueena. Suunnitelmallisen valvonnan ulkopuolella olevien kohdetyyppien osalta tupakkalain toteutumista voidaan valvoa muun ympäristöterveydenhuollon valvonnan yhteydessä.

4.5.1 Valvontahankkeet

Valvira ohjaa ja valvoo valtakunnallisia tupakkalain mukaisia valvontahankkeita yhdessä aluehallintovirastojen kanssa. Valvontahankkeisiin voi kuulua mm. tarkastuksia, mittauksia ja näytteenottoa. Valtakunnalliset ja alueelliset valvontahankkeet ovat osa suunnitelmallista ja säännöllistä valvontaa. Valvontahankkeisiin osallistutaan mahdollisuuksien mukaan.

4.6 Voimavarat

Tupakkalain valvontaa tekee useampi ympäristöterveystarkastaja. Tupakan myynnin valvontaa tekee yksi ympäristöterveystarkastaja, jonka työajasta noin puolet käytetään tupakkalain valvontaan. Pääasiassa tupakointikieltojen valvontaa tehdään muun ympäristöterveydenhuollon valvonnan yhteydessä. Yhteensä tupakkalain valvontaan on käytettävissä noin puolen henkilötyövuoden työpanos. Tupakkalain valtakunnallisessa valvontaohjelman mukainen suunnitelman mukainen valvonta edellyttää n. 170 henkilötyötunnin työpanosta.

Tupakkalain mukaan asuntoyhteisö voi hakea tupakointikiellon määräämistä asuntoyhteisön rakennuksen huoneistoihin kuuluville parvekkeille, huoneistojen käytössä oleviin ulkotiloihin ja huoneistojen sisätiloihin. Näiden hakemusten käsittely ja tupakointikieltojen määrääminen vievät resursseja muusta valvonnasta.

4.7 Tupakkalain valvontasuunnitelman toteutumisen arviointi

Valvontasuunnitelman toteutuminen tulee arvioida vuosittain. Toteutuminen arvioidaan ympäristö- ja rakennuslautakunnassa.

Tupakkalain valvontasuunnitelman toteutumisen arvioinnissa kuvataan:

- tarkastusten kattavuus (toteutuneiden tarkastusten lukumäärä, valvontaprojekteihin osallistuminen)
- syyt tai perustelut mahdollisista toteutumatta jääneistä tavoitteista tai poikkeamista ja toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi

- painopisteiden huomioiminen valvonnassa
- tarkastusten suunniteltu ja toteutunut ajankäyttö
- arvio voimavarojen riittävydestä
- henkilöstövoimavarojen kohdentuminen
- valvonnasta saadut tulot ja niiden kohdentuminen

Raportointia ja siihen liittyviä aikatauluja käsitellään tarkemmin kappaleessa 1.7.

